

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Diplomová práce

**Aplikace institutu dobrých mravů a poctivého
obchodního styku v obchodních vztazích**

Michal Bujak

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Ústí nad Labem dne 20. 3. 2014.

.....
Michal Bujak

OBSAH

<u>ÚVOD</u>	1
<u>1 ZAŘAZENÍ POJMŮ DO SYSTÉMU PRÁVA</u>	3
1.1 PRÁVNÍ PRINCIPY A ZÁSADY	3
1.2 SPRAVEDLNOST	6
1.3 MORÁLKA	8
<u>2 DOBRÉ MRAVY V PRÁVU</u>	12
2.1 HISTORICKÝ EXKURS	12
2.1.1 DOBRÉ MRAVY V ŘÍMSKÉM PRÁVU	12
2.1.2 DOBRÉ MRAVY V ČESKOSLOVENSKÉM A ČESKÉM PRÁVU	14
2.2 POJEM DOBRÉ MRAVY	15
2.2.1 OBSAH POJMU DOBRÉ MRAVY	15
2.2.2 ÚČEL DOBRÝCH MRAVŮ	16
2.3 DOBRÉ MRAVY V DOSAVADNÍM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	17
2.3.1 DOBRÉ MRAVY V DOSAVADNÍM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU OBECNĚ	17
2.3.2 ROZPOR VÝKONU PRÁV A POVINNOSTÍ S DOBRÝMI MRAVY	18
2.3.3 NEPLATNOST PRÁVNÍHO ÚKONU PRO ROZPOR S DOBRÝMI MRAVY	19
<u>3 POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK V PRÁVU</u>	21
3.1 POJEM POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK	21
3.1.1 VZNIK POJMU POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK V ČESKÉM PRÁVU	21
3.1.2 OBECNÁ MORÁLKA A MORÁLKA V OBCHODĚ	21
3.1.3 POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK JAKO VÝRAZ EKVITY A PROSTŘEDEK ULTIMA RATIO	22
3.2 POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK V OBCHODNÍM ZÁKONÍKU	23
<u>4 VZÁJEMNÉ POSTAVENÍ DOBRÝCH MRAVŮ A POCTIVÉHO OBCHODNÍHO STYKU</u>	25
4.1 VZTAH DOBRÝCH MRAVŮ A POCTIVÉHO OBCHODNÍHO STYKU	25
4.1.1 OBECNÝ VZTAH JEDNOTLIVÝCH USTANOVENÍ V ZÁKONĚ	25
4.1.2 VZTAH VÝKONU PRÁVA A PRÁVNÍHO ÚKONU	25
4.1.3 VZTAH PŘÍČINY A NÁSLEDKU	26
4.2 APLIKOVATELNOST DOBRÝCH MRAVŮ V OBCHODNÍCH VZTAZÍCH	27
4.2.1 PŘEDNOST APLIKACE POCTIVÉHO OBCHODNÍHO STYKU	27
4.2.2 PŘÍMÁ APLIKOVATELNOST DOBRÝCH MRAVŮ	28
<u>5 ÚPRAVA V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU</u>	31
5.1 DOBRÉ MRAVY V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	31
5.1.1 DOBRÉ MRAVY V OBECNÉ ČÁSTI NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	31

5.1.2	DOBRÉ MRAVY V PRÁVU RODINNÉM	32
5.1.3	DOBRÉ MRAVY A RELATIVNÍ MAJETKOVÁ PRÁVA	33
5.2	POCTIVOST A POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	34
5.2.1	POCTIVOST V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	34
5.2.2	POCTIVOST A DRŽBA	35
5.2.3	POCTIVOST A PŘEDSMLUVNÍ ODPOVĚDNOST	35
5.2.4	POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	36
6	JUDIKATURA	37
6.1	ŘÁDNÉ A VČASNÉ PLNĚNÍ ZÁVAZKŮ	37
6.2	VÝŠE ÚROKŮ Z PRODLENÍ	38
6.3	VÝŠE ÚROKŮ SMLUVNÍCH	40
6.4	NEPŘIMĚŘENÁ VÝŠE ÚROKŮ	41
6.5	SMLUVNÍ POKUTA	41
6.6	FINANČNÍ LEASING	45
6.7	PODNIKATELSKÁ MORÁLKA	48
6.8	PLYNUTÍ ČASU	51
	ZÁVĚR	55
	RESUMÉ	57
	SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ	59
	KNIŽNÍ LITERATURA	59
	ODBORNÉ ČLÁNKY	60
	PRÁVNÍ PŘEDPISY	60
	JUDIKATURA	61
	ÚSTAVNÍ SOUD	61
	NEJVYŠŠÍ SOUD	61
	NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD	62
	ELEKTRONICKÉ PRAMENY	62

ÚVOD

Předmětem této diplomové práce je aplikace institutu dobrých mravů a poctivého obchodního styku v obchodních vztazích. K volbě daného tématu mě vedlo zejména přesvědčení o důležitosti institutů dobrých mravů a poctivého obchodního styku a jejich rostoucí význam v právní praxi.

Ve své práci se tedy věnuji dvěma institutům soukromého práva, které z pozice právních principů ovlivňují platné normativní právo. Jedná se o instituty dobrých mravů a poctivého obchodního styku. Oba instituty jsou vyjádřením ekvity (spravedlnosti) v českém právu. Protože psané právo nemůže předvídat všechny možné situace, mohla by vést formální aplikace předepsaného pravidla v určitém případě k nepřijatelným závěrům. Na takové případy je pamatováno právě prostřednictvím principů dobrých mravů a poctivého obchodního styku. Tyto instituty vystupují jako poslední možnost (*ultima ratio*), jak dospět ke spravedlivému řešení.

Diplomová práce vychází ze staré právní úpravy. Nová právní úprava byla zohledněna dodatečným zařazením páté kapitoly zabývající se právní úpravou podle Nového občanského zákoníku.

V první kapitole se zabývám zařazením institutů do systému práva. Vymezím úlohu právních principů v právu. Zaměřím se i na mimoprávní normativní systémy, které svým významem úzce souvisí s oběma instituty.

V druhé kapitole se věnuji institutu dobrých mravů. Dojde k historické exkurzi, kde naznačím původ tohoto institutu. Dále se pokusím vymezit co je jeho obsahem a účelem v českém právu. Dojde k analýze institutu dobrých mravů z pohledu Dosavadního občanského zákoníku a výkladu jednotlivých částí, které tento institut obsahují.

Ve třetí kapitole se zaměřím na institut poctivého obchodního styku a jeho zakotvení v českém právním prostředí. Dojde opět ke krátké historické exkurzi. Objasním specifika poctivého obchodního styku. Vyložím úpravu poctivého obchodního styku v obchodním zákoníku a jeho konkrétních ustanoveních.

Ve čtvrté kapitole posoudím vzájemné postavení obou institutů. Pokusím se o komparaci jednotlivých ustanovení obou institutů. Upozorním na úskalí při aplikaci institutů na obchodněprávní vztahy.

V páté kapitole nastíním novou právní úpravu obsaženou v Novém občanském zákoníku. Objasním pojmy, se kterými Nový občanský zákoník pracuje. Provedu rozbor významných ustanovení, která vyjadřují princip ekvity, zejména dobré mravy a poctivost.

V poslední kapitole se zaměřím na současnou judikaturu. Předložím zde několik případů uplatnění obou institutů, s důrazem na institut poctivého obchodního styku. Předložené případy budu analyzovat a komentovat.

1 ZAŘAZENÍ POJMŮ DO SYSTÉMU PRÁVA

1.1 PRÁVNÍ PRINCIPY A ZÁSADY

Ačkoli někteří autoři rozlišují pojmy zásady a principy, J. Hurdík ve svém díle užívá těchto pojmů promiscue,¹ stejně tak na tomto místě budu činit i já. Právní principy, zásady nebo hodnoty práva jsou pojmy spjaté s vývojem společnosti. Jde tedy o vztah společnosti a práva. Chceme-li vymezit právní principy a zásady, dostaneme se nevyhnutelně k potřebě vymezení samotného pojmu práva. „*Jestliže vyjdeme z toho, že právo je výsledkem nutného sociálního vývoje, bez něhož by tento vývoj nebyl možný, pak je také jasný ten závěr, který staví základ práva do středu společnosti. Během vývoje jednotlivce a společnosti se vytvořila celá řada pravidel, která byla a jsou společností akceptována, uznávána a často také vynucována.*“² Toto období utváření člověka jako jednotlivce a v rámci společnosti, zahrnuje i jeho postupné uvědomování si své jedinečnosti, jakožto i nutnost svojí socializace (nemožnost přežít ve formě separátní existence). V průběhu socializace člověka byla vytvářena pravidla důležitá pro koexistenci různorodých jedinců. Některá z těchto pravidel se hypostazovala a vytvořila vlastní systém, který byl, nebo alespoň měl být, dodržován celým tehdejším kulturním světem. Vznikly tedy jakési všeobecné postuláty na lidské chování, uznávané v civilizovaných zemích a vnímané jako zásady právní, ať už byly explicitně vyjádřeny v zákoně nebo nikoli.³ B. Havel ve svém článku vnímá právní principy a zásady jako něco, co se utvářelo v průběhu vývoje lidské společnosti. „*Společnost, aby náležitě fungovala, potřebuje regulaci společenský vztahů, která ji udržuje v rovnovážném (homeostatickém) stavu.*“⁴ Ve společnosti tudíž muselo dojít k vytvoření jednotného regulujícího řádu. Řádu, který by byl přijat všemi. Jelikož v počátcích vytváření regulujícího řádu nebyla úroveň „kulturnosti“ a vzdělanosti tak vysoká jako je tomu dnes, staly se východiskem pro vznik tohoto řádu mravní postuláty. Mravní postuláty odvozené především z náboženství. Těmto pravidlům uchopeným zákony byla dána státem

¹ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, s. 11.

² HAVEL, Bohumil. *Dobré mravy a poctivý obchodní styk*. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/68954/clanek/j_obchod2.html

³ Tamtéž

⁴ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 27. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 3406401775.

sankce a tudíž jako takové přestaly být zásadami mravními.⁵ Zde je třeba spatřovat základ dnešních právních principů nebo-li zásad. Chceme-li odpovědět na otázku co je zdrojem a původem těchto zásad, tak podle B. Havla je jím rozum. Avšak nemá na mysli racionalistické chápání rozumu ale rozum běžný, lidský. „Společnost se určitým způsobem vyvíjí a k tomu potřebuje určitá pravidla, která však nikdo jiný než člověk, ergo jeho rozum dát nemůže. Zásady jsou tedy důsledkem postupného uvědomování si člověka své vlastní rozumnosti, nutnosti systematizovat svůj společný (společenský) život a nutného zkulturnování sebe sama i celé společnosti.“⁶ Historicky původ právních zásad nalezneme v právu římském. Postupem času se staly jakýmsi interpretačními pravidly, v jejichž mezích se uplatňuje pozitivní právo.⁷ Definice samotného pojmu právní zásady (principy), však činí značné obtíže. Chtěl bych na tomto místě zdůraznit odlišnost právních zásad od právních norem. Jestliže chceme vysvětlit pojem právních principů, je potřeba určit rozdíly mezi těmito pravidly. Činí tak i Ronald Dworkin a Robert Alexy.

Podle Dworkinovi teorie právních principů je rozdíl mezi právními principy a právními normami rozdílem v logické struktuře, která ovlivňuje způsob aplikace právních principů na straně jedné a právních norem na straně druhé. Právní normy jsou podle jeho názoru aplikovány způsobem „vše nebo nic“. Pokud jsou dány subsumpční podmínky aplikace právní normy, přicházejí v úvahu jen dvě možnosti: právní norma buď platí a pak musí být její důsledky přijaty, nebo neplatí, a pak nepřináší nic, co by vedlo k rozhodnutí.⁸ Dalším rozdílem mezi normami a principy podle R. Dworkina je dimenze důležitosti, resp. významu, přičemž normy tuto dimenzi nemají. Tento rozdíl pak dokumentuje na příkladu kolize mezi principy a konfliktu mezi normami: v případě kolize principů se stává tím rozhodujícím ten z nich, jenž má větší důležitost, přičemž druhý z principů

⁵ HAVEL, Bohumil. Dobré mravy a poctivý obchodní styk. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/68954/clanek/j_obchod2.html

⁶ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 27. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 3406401775.

⁷ Tamtéž

⁸ TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2010, s. 142. ISBN 9788087284018.

s menší důležitostí v důsledku tohoto neztrácí svoji platnost. V případě konfliktu mezi normami, však platí pouze jedno v konfliktu stojící pravidlo.⁹

Z Dworkinovi koncepcí vychází R. Alexy. Dworkina z části kritizuje, z části přejímá a doplňuje. Alexy napadá představu o způsobu užití právních norem způsobem „vše nebo nic“. R. Alexy ve své teorii zavádí tzv. teorém kolize. Podle jeho názoru by měl tento teorém platit pouze u norem, nikoliv u principů. Principy mají dimenzi váhy, takže při jejich konfliktu ustupuje ten, který má nižší váhu. Naopak v případě norem, u nichž při aplikaci běžně dochází k jejich kolizi, tedy tyto normy se vzájemně vylučují, je nutno tuto kolizi vyřešit zavedením výjimky (pokud normy neobsahují klauzuli o výhradě¹⁰). Ačkoli se jeví, že by takto bylo možno postupovat i v případě principů, jedná se o závěr nesprávný. Zavedení takové výjimky z právní normy totiž platí pro všechny další případy. Obdobný efekt u právních principů by byl nežádoucí, neboť výsledek kolize principů se může lišit případ od případu. Jestliže nastane kolize norem, nelze od okamžiku, kdy dojde k jejímu zjištění nadále hovořit o kolizi norem, protože tato kolize je vyřešena zavedením výjimky. U principů tomu tak není, protože v závislosti na okolnostech případu se upřednostní jeden či druhý. R. Alexy počítá s tím, že může nastat situace, kdy kolizi dvou norem nelze odstranit zavedením výjimky. V takovém případě musí být jedna z norem neplatná. Právní norma je v Alexyho pojetí příkazem, a to příkazem definitivním. Příkaz, který platí tehdy, není-li vyloučen buď výjimkou, klauzulí výhrady nebo v důsledku principu. Principy nemají takový charakter, nemají povahu definitivního příkazu, ale pouze *prima facie* příkazu, tedy příkazu relativního. I když právní princip hraje určitou roli v právním řádu, neplyne z toho, že to co princip vyžaduje, bude v konečném důsledku také platit. R. Alexy chápe normy a principy jako důvody pro pravidla chování. Kde normy jsou důvody definitivní, kdežto principy vystupují jako *prima facie* důvody. Norma zakládá definitivní subjektivní práva, proto je definitivním důvodem. Oproti tomu právní principy zakládají pouze *prima facie* práva, jejichž naplnění je odvislé od dalších skutečností.

Ze zcela jiného úhlu zkoumá právní principy H. Coing. Jeho teorie je pokusem o návrat k přirozenému právu. Východiskem Coingových úvah je teze o

⁹ HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, s. 144-145. ISBN 80-868-9896-2.

¹⁰ Výhrada typu „...nestanoví-li tento zákon jinak...“

účelu a úkolu práva, podle které veškeré pozitivní právo představuje mírový řád sociální společnosti, takže každé opravdové právo musí představovat mravně ospravedlněný, vnitřně spravedlivý mírový řád, který se opírá o určité mravní hodnoty.¹¹ H. Coing si klade otázku, zda spojení „správného práva“ s mravními hodnotami je obsaženo v pozitivním právu. Podle jeho názoru existují principy, které určují co je správné právo. „*Existují právní zásady, které bezprostředně pramení z mravních hodnot ležících v základech každého opravdového práva.*“¹² H. Coing tedy spatřuje úlohu právních principů jako principů odvozených z mravních hodnot a zároveň vůči pozitivnímu právu hrajících roli významných vůdčích pravidel. Podle jeho názoru spočívá hlavní význam právních principů v tom, že dávají především odpověď na otázku, co je spravedlivé v konkrétním případě. Základní hodnoty v právu a základní zásady právní představují nezbytný prostředek k porozumění smyslu pozitivního právního řádu, neboť nám dávají všeobecné pojmy, s nimiž jedině lze uchopit konkrétní právní řád v jeho jedinečnosti.¹³

Nakonec pro definici pojmu můžeme nahlédnout do právnického slovníku: „*Právní principy jsou vůdčí zásady, regulativní ideje, které představují východiska práva (právního řádu) nebo určitého právního odvětví.*“¹⁴ Stejně jako právní normy i právní principy mají preskriptivní charakter. Od právních norem se odlišují vyšší mírou abstrakce. Také tím, že z nich nevyplývají bezprostředně subjektivní práva a povinnosti. Na rozdíl od norem, které si nemají vzájemně odporovat, je běžné, že právní principy působí navzájem kontradiktorně. Z výše uvedených příkladů je jasně patrné, jaké problémy působí samotné vymezení pojmu právní principy. Podle mého názoru žádná definice není sto plně obsáhnout pojem právních principů. Proto snahy o přesnou definici ponecháme stranou.

1.2 SPRAVEDLNOST

Pojem spravedlnosti je jistě pojmem, který úzce souvisí s problematikou dobrých mravů a poctivého obchodního styku. Snahy definovat pojem

¹¹ TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2010, s. 153. ISBN 9788087284018.

¹² Tamtéž

¹³ Tamtéž, s. 154-155

¹⁴ HENDRYCH, Dušan. *Právnický slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

spravedlnosti narážejí na nemalé obtíže. Vymezení pojmu spravedlnosti komplikuje skutečnost, že má více významů (je to polysém). V definicích spravedlnosti odedávna se v určité podobě projevuje důraz na prvek rovnosti. Rovnost jako základ teorie spravedlnosti se objevuje již u Platóna a Aristotela. Aristoteles rozlišuje spravedlnost zákonnou, kde vše zákonné je zároveň i spravedlivé a spravedlnost etickou. Aristoteles ve svojí koncepci spravedlnosti chápe rovnost dvojím způsobem: jednou jako rovnovážnost, tj. koneckonců jako respektování daného pokojného stavu, a jednou jako rovnost rozdělování. Rozeznává spravedlnost diortotickou a distributivní. Diortotická spravedlnost spočívá zjednodušeně řečeno v nerušení pokojného stavu a kdokoli tento stav bezprávně naruší, je povinen jej obnovit. Tedy základním principem této spravedlnosti je restituce in integrum. Distributivní spravedlnost se uplatňuje tehdy, jestliže se něco rozděluje. Podstatné je, aby se rozdělovalo pro všechny podle stejného měřítka. „*Není tedy nespravedlivé, dostane-li při rozdělování jeden více než druhý, ale bylo by nespravedlivé, kdyby bylo rozdělováno podle různého měřítka, tj. kdyby někdo byl při rozdělování diskriminován nebo privilegován.*“¹⁵ Pojem rovnosti tvořil součást i římské představy spravedlnosti vyjádřené v latinském pojmu *aequitas*, zahrnující nejen význam spravedlnost, ale i rovnost. V římském právu pak rovnost (*aequitas*) byla v samém základu chápání spravedlnosti. Ostatně toho důkazem je i slavná *maxima*, kterou nalezneme v *Digestech* a jejímž autorem je *Celsus*: „*Ius est ars boni et aequi*“.¹⁶ Zároveň však pojetí spravedlnosti jako rovnosti vyvolává kritiku, kterou je možno vyjádřit slovy slavného německého právníka R. v. Jheringa, že „rovnost může být i rovností bídy“, to znamená, že spravedlnost v právu může být sama výrazem nespravedlnosti sociální.¹⁷ Jednu z nejznámějších definic spravedlnosti recentní právní teorie podává významný britský právní teoretik H. L. A. Hart. Spravedlnost je podle Harta něco, co udržuje nebo obnovuje rovnováhu či úměrnost a její hlavní pravidlo vyjadřuje větou: „*Posuzuj podobné případy*

¹⁵ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 87. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 3406401775.

¹⁶ VEČEŘA, Miloš. *Spravedlnost v právu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 20. Spisy Právnícké fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 191. ISBN 8021016442.

¹⁷ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 86. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 3406401775.

podobně“, kterou doplňuje větou „*Posuzuj odlišné případy odlišně*“.¹⁸ Spravedlnost vystihuje i zásada „*suum cuique*“ (dát každému, co mu náleží). Tuto stěžejní zásadu římského práva, kterou nalezneme v Digestech, vyjádřil Ulpianus slovy: „*Iustitia est constans et perpetuum voluntas ius suum cuique tribuendi*“ (spravedlnost je trvalá a stálá vůle přiznávat každému co mu náleží), resp. v podobě rovněž jím formulovaných tří příkazů práva (nebo také tří základních složek spravedlnosti):

- i. *honeste vivere* (čestně žít)
- ii. *alterum ne laedere* (druhému neškodit)
- iii. *suum cuique tribuere* (každému dát, co mu patří)

Poslední zásada vyjadřuje příkaz spravedlivého jednání.¹⁹

Ve všech těchto pojetích spravedlnosti je však implikována zmíněná možnost sociální nespravedlnosti. Zejména to platí o distributivní spravedlnosti Aristotelově, resp. o zásadě *suum cuique* a o zásadě Hartově (posuzuj podobné případy podobně). „*Ukládá-li se, aby každému bylo vráceno, co mu patří, není tím řečeno nic o tom, že toho spravedlivě nabyl. Tím event. může dojít k zdánlivému paradoxu, že právní spravedlnost postuluje i zachování (popř. restituci) stavu sociálně nespravedlivého.*“²⁰

Musím se na tomto místě přiznat, že z pohledu praktického práva je mi nejvíce blízká právě Hartova definice spravedlnosti. Samozřejmě pojem spravedlnosti je spojován s právem. Spravedlnost je důležitým prvkem práva, je jeho hnacím motorem. I když se domnívám, že není možné dosáhnout úplného ztotožnění práva se spravedlností, považuji za velmi důležité snahy k tomuto ideálu dospět.

1.3 MORÁLKA

Na rozdíl od práva, které tvoří jednotný, obecný celek, tak morálka existuje nejen ve formě obecné, ale i skupinové (partikulární) a především pak

¹⁸ HART, H. *Pojem práva*. V čes. jaz. vyd. 1. Překlad Petr Fantys. Praha: Prostor, 2004, s. 160-161. Obzor, 51. sv. ISBN 80-726-0103-2.

¹⁹ VEČEŘA, Miloš. *Spravedlnost v právu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1997, s. 27-28. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 191. ISBN 8021016442.

²⁰ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 87. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 3406401775.

individuální. Dalším odlišným znakem je, že na rozdíl od norem právních, normy morální nejsou vyjádřeny oficiálně, nejsou ani formálně publikovány a nejsou kryty formou státního donucení. Další rozdíl spatřuji v tom, že právo má charakter heteronomní, kdežto morálka je autonomní. Nelze souhlasit s líbivou tezí, že „*právo je minimem morálky*“.²¹ G. Jellinek si ve své koncepci představuje vztah práva a morálky jako dvě množiny norem lidského chování, kde právo je podmnožinou morálky. Z čehož logicky vyplývá, že každá norma právní je eo ipso normou morální a naopak ne každá norma morální je zároveň i normou právní.²² S tímto závěrem však musím zásadně nesouhlasit. Existují totiž zajisté právní normy, které jsou obsahově morálně indiferentní. Např. právní norma, která stanoví, že se po silnicích jezdí vpravo.

H. Hart ve svém díle rozlišuje čtyři rysy morálky, které podle jeho názoru nejlépe vystihují pojem morálky:

1) Důležitost

Je základním rysem jakéhokoli morálního pravidla. Podle Hartova názoru se projevuje v jednoduché skutečnosti, že morální normy jsou udržovány, ačkoli jedince omezují a musí kvůli nim obětovat mnoho osobních zájmů. Tato důležitost se projevuje i ve společenském tlaku, který se neuplatňuje jenom proto, aby bylo v konkrétním případě jednáno v souladu s morálními pravidly, ale také proto, aby tato morální pravidla byla předávána dál a byla osvojena všemi členy společnosti.

2) Nedotknutelnost vůči záměrné změně

Charakteristickým znakem právního systému je, že mohou být zavedena nová právní pravidla a být tak určitým ustanovením záměrně změněna či zrušena právní pravidla stará. Naopak morální pravidla nemohou být tímto způsobem ani vytvořena, ani změněna, natož pak odstraněna. Lidská libovůle nemůže obdařit pravidla chování morálním charakterem, ani je o ně připravit. Morálku je v tomto ohledu možno připodobnit tradici. Tradici také není

²¹ JELLINEK, Georg. *Die socialethische Bedeutung von Recht, Unrecht und Strafe*. Wien: Alfred Hölder, 1878, s. 42.

²² KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 85. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 3406401775.

možno ustanovit či zrušit lidskou libovůlí. Tradice má charakter pomalého, mimovolného procesu, který se postupem doby zakoření ve společnosti.

3) Dobrovolný charakter morálních přestupků

Dobrovolný charakter morálních přestupků bychom mohli vyjádřit tím, že nikdo nemůže porušit morální pravidlo, o kterém sám neví. Jestliže někdo porušil morální pravidlo, je zkoumána jeho morální odpovědnost a morální vina. Pokud se člověku, jehož jednání mělo za následek porušení morálních pravidel, podaří prokázat, že tak činil nezáměrně a i přes veškerá předběžná opatření, která mohl učinit, pak je zproštěn morální odpovědnosti. Morální vina tedy musí být vyloučena, jestliže člověk udělal vše, co udělat mohl.

4) Forma morálního nátlaku

Jedná se o další charakteristický rys, o který se morálka opírá. Úzce souvisí s předchozím rysem morálky a stejně jako on výrazně přispěl k pocitu, že morálka se týká toho, co je uvnitř. U morálky na rozdíl od práva neexistuje hrozba (státní donucení za porušení pravidla). Typická forma nátlaku morálky spočívá v její výzvě k respektu vůči pravidlům, jako k něčemu, co je samo o sobě velmi důležité a co sdílejí všichni, kdo jsou tím osloveni. Morální nátlak tedy nespočívá ani v hrozbě nebo strachu, ale připomíná spíše morální charakter uvažovaného činu. I když i zde existuje morální analogie ze strachu z trestu, neboť protesty mohou vyvolat v těch, jichž se týkají, pocit studu nebo viny. Může je potrestat jenom jejich vlastní svědomí.²³

Vztah práva a morálky můžeme pojmut tak, že právo se projevuje navenek, zatímco morálka postihuje vnitřní stav jedince, aniž by tento stav byl jakkoli manifestován navenek. Samozřejmě morálka stejně jako právo je nutnou součástí kulturní existence člověka, právo samo o sobě není schopno „udržet člověka na uzdě“. K tomu účelu slouží morálka, jakožto soubor mimoprávních etických norem.²⁴ Můžu tedy na tomto místě konstatovat, že sice právo není miminem morálky. Ale na druhou stranu existence funkčního systému práva je závislá právě na morálce (myšleno morálce individuální). Ostatně bez existence

²³ HART, H. *Pojem práva*. V čes. jaz. vyd. 1. Překlad Petr Fantys. Praha: Prostor, 2004, s. 169-180. Obzor, 51. sv. ISBN 80-726-0103-2.

²⁴ HAVEL, Bohumil. *Dobré mravy a poctivý obchodní styk*. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/68954/clanek/j_obchod2.html

morálky v tomto smyslu není představitelné samotné fungování jakékoli společnosti.

2 DOBRÉ MRAVY V PRÁVU

2.1 HISTORICKÝ EXKURS

2.1.1 DOBRÉ MRAVY V ŘÍMSKÉM PRÁVU

Institut dobrých mravů, je jednou z nejstarších právních zásad. Její historický původ můžeme nalézt v právu římském. Objevují se již v klasickém římském právu. Nebyly však obsahem *stricti iuris* tj. zejména Zákona XII tabulí, ale součástí prétorského práva a v názorech římských právníků. V římském právu nalézáme pojem *ekvita* (*aequitas*). Dobré mravy (*bonae mores*) spolu s dalšími instituty jako dobrá víra (*bona fides*), zákaz zneužití práva (*abusus iuris*), *exceptio doli* aj. tvořily základ tohoto nadřazeného pojmu *ekvita*. Dobré mravy jsou zároveň obsahově nejbližší pojmu *ekvita*.²⁵ *Ekvita* v chápání římských právníků znamenala smysl pro vyšší spravedlnost a prosazování obecného prospěchu.²⁶ Pro římské právo v období klasickém je příznačná jeho kazuistika, proto nepřekvapí, že nenalezneme ani obecnou doktrínu ani mnoho obecných odkazů týkajících se dobrých mravů. Za to v Gaiově učebnici nalezneme dva příklady rozporu s dobrými mravy. V těchto případech je mandatář pověřen mandantem, aby ukradl určitou věc konkrétní osobě nebo aby tuto osobu fyzicky napadl. Takový mandát podle Gaiova názoru odporuje dobrým mravům, a proto z něj nevznikne platný závazek.²⁷

Podobně jako nemravné mandáty, byly i nemravné stipulace stíhány sankcí neplatnosti. Ve formálním pojetí sice stipulace byla abstraktní právní úkon, kde kauza nebyla relevantní, ale v případě kdy neplatná podmínka tvořila základ daného právního úkonu, pak by bylo nespravedlivé zachovat nepodstatnou část úkonu v platnosti. Příklad takové neplatné podmínky nám popisuje v jednom případě Iulianus. Jednalo se o závazek učiněný formou stipulace, ve kterém se jedna osoba zavazovala vůči druhé, že jí zaplatí určitou částku v případě, pokud ji

²⁵ HURDÍK, Jan a LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 122-123. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 367. ISBN 978-802-1050-631.

²⁶ KINCL, Jaromír a Valentin URFUS. *Římské právo*. 5. vyd. Praha: Panorama, 1990, s. 19. ISBN 8070381345.

²⁷ SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu: obsahové meze platnosti právních úkonů (smluv) z hlediska rozporu se zákonem, dobrými mravy a veřejným pořádkem*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 11. Beckova edice právní instituty. ISBN 8071799149.

neustanoví svým dědicem. Šlo tedy o jakousi smluvní pokutu. Podle Iuliana je takový úkon neplatný, neboť je v rozporu s dobrými mravy. Odůvodnění tohoto názoru nalézáme u Ulpiana: „*zůstavitel musí být až do posledního okamžiku svého života zcela svobodný při rozhodování o svých úkonech mortis causa a jakýkoli úkon omezující tuto dispoziční volnost zvláštním způsobem učiněný za života zůstavitele je podezřelý a musí být posuzován obezřetně*“.²⁸

Význam problematiky dobrých mravů nabýval na intenzitě v pozdně klasickém období. V rozporu s dobrými mravy jsou zde posuzovány situace vykazující nedostatek rodinné oddanosti. Např. má-li se někdo zavázat k tomu, že nevykoupí svého otce ze zajetí, nebo že neposkytne potřebné zabezpečení svým rodičům (svému patronovi). Takové úkony byly zjevně nepřijatelné. Pozoruhodné je, že zkoumáme-li dochované právní texty z té doby (zejména v podobě převzaté do Corpus iuris civilis), tak zaznamenáme posun důležitosti dobrých mravů, neboť tento institut už se nachází přímo v katalogu pramenů práva. Obecně se konstatuje, že ujednání (pacta) jsou neplatná, jestliže je dán jejich rozpor se zákony, císařskými konstitucemi nebo dobrými mravy. Taková ujednání nemají žádnou právní sílu.²⁹ Smlouvy (dohody) rozporné s dobrými mravy byly absolutně neplatné. Obdobných účinků se dosahovalo v rámci tzv. iudicia bonae fidei ve smyslu: „*Co je proti dobrým mravům, nemůže být nárokováno ex bona fide*“.³⁰ V takových případech poskytoval prétor postižené straně námitku podvodného jednání (exceptio doli). Důležitost postavení dobrých mravů v římském právu lze vysledovat i na způsobu, jakým se určoval obsah tohoto institutu. Bylo-li třeba posoudit určitou kauzu a její rozpornost s dobrými mravy, pak o stanovisko byli žádáni nejvážnější římscí občané. Avšak zároveň je nutno dodat, že takové stanovisko se vždy vztahovalo pouze na danou kauzu.

Dobré mravy byly vnímány především jako hodnoty, které stmelují a drží pohromadě společenství lidí. Zejména pak klasičtí římscí právníci kladli důraz (v souvislosti s dobrými mravy) na smysl pro povinnost, přirozenou úctu k bohům, rodičům a příbuzným a přirozený respekt k člověku. Dobré mravy se

²⁸ SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu: obsahové meze platnosti právních úkonů (smluv) z hlediska rozporu se zákonem, dobrými mravy a veřejným pořádkem*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 12. Beckova edice právní instituty. ISBN 8071799149.

²⁹ Tamtéž, s. 12-13

³⁰ Tamtéž, s. 13

hodně uplatňovaly v rodinném soužití, jak jsem ostatně zmiňoval už výše. Nikoho tedy nepřekvapí, že v této oblasti hrál korektiv dobrých mravů úlohu v podstatě rozhodující. Jenom pro zajímavost na tomto místě uvedu příklad, že jako *contra bonos mores* bylo posuzováno i ujednání týkající se odměny právního zástupce strany ve sporu, jestliže tato odměna byla stanovena podílem z částky vysouzené na protistraně.

2.1.2 DOBRÉ MRAVY V ČESKOSLOVENSKÉM A ČESKÉM PRÁVU

Skrze recepci římského práva došlo k promítnutí zásady dobrých mravů do českého práva. Stalo se tak pod vlivem německého a rakouského občanského práva. Vznikem samotného státu – Československé republiky nedošlo k diskontinuitě právní, ba naopak. Tzv. recepční normou bylo přejato platné rakouské právo. Byl tedy recipován i rakouský obecný zákoník občanský (ABGB) z roku 1811. U nás pod názvem obecný zákoník občanský (dále jen „OZO“). OZO obsahoval několik ustanovení vztahujících se k dobrým mravům. Základem této problematiky se stal § 879, který vyjádřil v odst. 1 generální klauzuli nicotnosti, resp. neplatnosti smluv příčících se zákonnému zákazů nebo dobrým mravům. V odst. 2 byl stanoven demonstrativně výčet nejzávadnějších smluv. Nutno podotknout, že ustanovení § 879 značně utrpělo tzv. třetí dílčí novelou z r. 1916, kde znění odst. 1 bylo inspirováno německou právní úpravou (nevhodný pojem nicotnost). Původní ustanovení v odst. 1 bylo nově zařazeno do odst. 2.

Občanský zákoník z r. 1950 byl odrazem nových společenských poměrů v občanském právu. Sice formálně navazoval na předchozí období, avšak svou materií vyjadřoval zřetelnou diskontinuitu. Tento zákoník pojem dobrých mravů neznal. Pouze § 352 odst. 1 hovořil o dobrých mravech soutěže.³¹ Meze obsahových náležitostí právních úkonů upravoval § 36 odst. 1, kde bylo stanoveno, že neplatný je právní úkon, který se příčí zákonu nebo obecnému zájmu. Toto ustanovení bylo nutné vykládat ve vztahu k ustanovení § 3 téhož zákona, kde bylo uvedeno: Nikdo nesmí zneužívat občanských práv, ke škodě celku.

Zásadním ustanovením vztahujícím se k dané problematice je § 39 občanského zákoníku z r. 1964, ve kterém bylo stanoveno (ve znění účinném do

³¹ TÉGL, Petr. O dobrých mravech. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 2011, č. 7-8, s. 32, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

1. 1. 1992): „*neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází nebo se přičí zájmům společnosti*“. V souvislosti s tím je důležité zmínit čl. VII základních zásad zákoníku, který byl významnou výkladovou pomůckou: „*Nikdo nesmí zneužívat svých práv proti zájmům společnosti nebo spoluobčanů a nikdo se nesmí na úkor společnosti nebo spoluobčanů obohacovat.*“ Velmi zásadní roli hrál také čl. VI, který stanovil nutnost souladnosti výkonu práv a povinností z občanskoprávních vztahů s pravidly socialistického soužití. Tento velmi vágní pojem pravidla socialistického soužití byl odrazem kontextu doby. Doby, kdy se kladl důraz na třídní povahu socialistické společnosti. Měl být ztělesněním socialistické morálky. Co se týče povahy pravidel socialistického soužití a jejich vztahu k právním normám, lze jim cum grano salis přisoudit úlohu obdobnou dobrým mravům v tradičním pojetí. V systému socialistického práva příslušela těmto pravidlům jednak role interpretační, a jednak role sankční. Můžeme zde však pozorovat zásadní rozdíl oproti dobrým mravům v tom, že sankční role pravidel socialistického soužití nastupovala pouze tehdy, jestliže zákon stanovil určitou sankci pro rozpor s pravidly socialistického soužití výslovně. Tato pravidla tedy neměla úlohu korektivu obsahové platnosti právních úkonů.³²

2.2 POJEM DOBRÉ MRAVY

2.2.1 OBSAH POJMU DOBRÉ MRAVY

Definovat pojem dobrých mravů je podle názoru některých autorů úkolem prakticky nemožným. Podle Hurdíka je pojem dobrých mravů charakteristický svojí nedefinovaností a nedefinovatelností.³³ Stejný názor zachovává Tégl, který pokládá za nemožné vymežit obsah a rozsah dobrých mravů. Dobré mravy pokládá za neurčitý pojem a specifikovat obsah každého neurčitého pojmu lze jen s větší či menší přesností. Nikdy však nemůže jít o konečné a neměnné vystižení daného pojmu.³⁴ Avšak ani tyto byt' oprávněné názory nebrání pokusům pojem

³² SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu: obsahové meze platnosti právních úkonů (smluv) z hlediska rozporu se zákonem, dobrými mravy a veřejným pořádkem*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 186-187. Beckova edice právní instituty. ISBN 8071799149.

³³ HURDÍK, Jan a LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 123. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 367. ISBN 978-802-1050-631.

³⁴ TÉGL, Petr. O dobrých mravech. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 2011, č. 7-8, s. 32, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

dobrých mravů definovat. Tyto pokusy bychom mohli nalézt zejména v judikatuře Nejvyššího soudu. Zmínil bych zde několik pokusů o definici dobrých mravů. Dobrými mravy má být „*souhrn určitých etických a kulturních norem společnosti, z nichž některé jsou trvalou a neměnnou součástí lidské společnosti, jiné spolu se společností podléhají vývoji*“. V jiném judikátu Nejvyšší soud považuje za dobré mravy „*souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihující podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu norem základních*“.³⁵ Další judikát definoval dobré mravy jako „*měřítka hodnocení konkrétních situací, které odpovídá obecně uznávaným pravidlům slušnosti v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti*“. Dobré mravy podle názoru Nejvyššího soudu zde publikovaného mají funkci především interpretační.³⁶ V dalším judikátu vymezil Nejvyšší soud dobré mravy jako „*mimoprávní soubor pravidel chování, který je vlastní obecně uznávaným vzájemným vztahům mezi lidmi a mravním principem společenského řádu*“.³⁷ Asi nejpovedenější vymezení pojmu dobrých mravů nenalezneme v judikatuře Nejvyššího soudu, ale v judikatuře Nejvyššího správního soudu: „*Jedná se o obecně uznávané zásady a pravidla slušnosti, souhrn etických a kulturních hodnot společnosti, dílem trvalých (neměnných), dílem podléhajících vývoji, která se za stanovených (objektivních) okolností mohou z morálních přeměnit na právní.*“³⁸

2.2.2 ÚČEL DOBRÝCH MRAVŮ

Dobré mravy představují jeden z klíčových principů, na kterých je založeno české soukromé právo. Účel dobrých mravů v soukromém právu je třeba spatřovat zejména v jejich úloze interpretační. Interpretační aplikace dobrých mravů tak může sloužit k odstraňování tvrdosti zákona a zaplňování mezer v právu. Pokud jde o úlohu výkladovou, je možné konstatovat, že při aplikaci soukromého práva na jednotlivé případy by měly být právní normy vykládány v souladu s dobrými mravy. Dobré mravy tedy plní roli interpretační pomůcky a

³⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 11. 2000, sp. zn. 26 Cdo 2741/2000, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

³⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 664/2002, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

³⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 6. 2000, sp. zn. 21 Cdo 1880/99, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

³⁸ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 4. 2006, sp. zn. 8 As 35/2005, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

vodítka.³⁹ Účel institutu dobrých mravů vnímám jako významný korektiv mezi obsahové platnosti právních úkonů v soukromém právu. Kde na jedné straně je sice zásada smluvní svobody, ale na straně druhé také požadavek neminem laedere. Navíc, i když právo presumuje rovnost subjektů, ne vždy tomu tak skutečně je. Korektiv dobrých mravů tedy slouží často jako prostředek vyvažující tyto možné nerovnosti popř. z toho vyplývající nespravedlnosti.

2.3 DOBRÉ MRAVY V DOSAVADNÍM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

2.3.1 DOBRÉ MRAVY V DOSAVADNÍM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU OBECNĚ

Úpravu problematiky dobrých mravů v dosavadním občanském zákoníku (dále jen „DOZ“) bychom našli v § 3 odst. 1, ve kterém se uvádí, že výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy. V § 39 DOZ je zakotvena neplatnost právního úkonu, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům. Dalším ustanovením týkajících se dobrých mravů je § 424 DOZ, který stanoví odpovědnost za škodu toho, kdo takovou škodu způsobil úmyslně.

Dobré mravy mají svoji úlohu také v dědickém právu. § 469a DOZ dává zůstaviteli možnost vydědit potomka, jestliže mimo jiné ten v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech. Důvod vydědění musí být uveden v listině o vydědění. V souvislosti s dědickým právem jsou dobré mravy zmiňovány i v § 471 DOZ, který se týká předluženého dědictví. Dědici se v takovém případě mohou dohodnout s věřiteli, že jim dědictví přenechají k úhradě dluhů. Soud dohodu schválí, jestliže neodporuje zákonu nebo dobrým mravům. Dané ustanovení však podle mého názoru působí duplicitně, neboť taková dohoda je jistě právním úkonem a vztahuje se tak na ni samotné ustanovení § 39 DOZ. Stejně platí i o dohodách více dědiců podle § 482 DOZ.

Ustanovení § 564 DOZ dává věřiteli v případě, kdy je doba plnění ponechána na vůli dlužníka, možnost podat soudu návrh na její určení. Soud však

³⁹ MATES, Jan a KOPECKÁ - MATESOVÁ, Šárka. Pár poznámek k úpravě institutu dobrých mravů v NOZ. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 2011, č. 7-8, s. 26, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

musí podle okolností případu rozhodnout v souladu s dobrými mravy. Podle § 630 DOZ se může dárce domáhat vrácení daru. Aby se dárce mohl domáhat vrácení daru, je nutné naplnit dvě podmínky. Zaprvé musí dojít ze strany obdarovaného k chování hrubě porušujícím dobré mravy vůči dárce nebo jeho členům rodiny. Zadruhé musí být uskutečněn ze strany dárce jednostranný právní úkon (jakoukoli formou), ze kterého je patrné, že se dárce domáhá vrácení daru.⁴⁰

Dalším ustanovením, které užívá pojmu dobré mravy, byt' v užším pojetí „dobré mravy v domě“ je § 711 odst. 2 DOZ. Kde je dána jako jedna z možností výpovědi nájmu pronajímatelem bez přivolení soudu za situace, kdy nájemce nebo ti kdo s ním bydlí i přes písemnou výstrahu hrubě porušují dobré mravy v domě. Z posledních dvou paragrafů je patrné jakési kvalifikované použití institutu dobrých mravů, neboť nestačí jejich pouhé porušení, ale musí dojít k porušení hrubému. Je zde tedy dána vyšší míra intenzity působení. Obdobně je vymezen § 759 odst. 2 DOZ, kde je dána možnost ubytovateli odstoupit od smlouvy, jestliže ubytovaný v zařízení i přes výstrahu hrubě porušuje dobré mravy nebo jinak hrubě porušuje své povinnosti ze smlouvy. Ještě bych na tomto místě uvedl, že jak v případě § 711 DOZ, tak § 759 DOZ nestačí jediné hrubé porušení dobrých mravů, nýbrž je zde z dikce ustanovení patrné, že se vyžaduje určitá stálost či opakovanost hrubého porušování dobrých mravů.⁴¹

2.3.2 ROZPOR VÝKONU PRÁV A POVINNOSTÍ S DOBRÝMI MRAVY

Východiskem v dané problematice je § 3 odst. 1 DOZ (zákaz rozporu výkonu práv a povinností s dobrými mravy). Ustanovení tohoto paragrafu, tedy upravuje situaci, kdy samotná existence subjektivního práva je z pohledu objektivního práva bezproblémová, avšak až výkon takového práva může být „nemravný“. Primárním důsledkem výkonu práva v rozporu s dobrými mravy dle § 3 DOZ je neposkytnutí ochrany tomu, kdo své právo tímto závadným způsobem vykonává. S ohledem na množinu subjektivních práv a povinností je možnost uplatnění § 3 odst. 1 DOZ prakticky neomezená. S uvedeného vyplývá, že prostřednictvím dobrých mravů bylo lze korigovat výkon jakéhokoli subjektivního práva a plnění jakékoli povinnosti. Přičemž nerozhoduje, jakým

⁴⁰ HAVEL, Bohumil. Dobré mravy a poctivý obchodní styk. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/68954/clanek/j_obchod2.html

⁴¹ TĚGL, Petr. O dobrých mravech. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 2011, č. 7-8, s. 32, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

způsobem subjektivní právo vzniklo, zda bylo založeno smlouvou, rozhodnutím orgánu veřejné moci, ex lege nebo z jiných důvodů.⁴² Výsledkem výkonu práva v rozporu s dobrými mravy však není neplatnost takového výkonu práva, nýbrž soud odepře ochranu výkonu práva. Zároveň je nutné doplnit, že tím není dotčena samotná existence práva. Závazek vzniklý jednáním proti dobrým mravům tedy platí, avšak má charakter naturální obligace. Dalším charakteristickým rysem je, že nehraje roli, zda ten kdo způsobil rozpor s dobrými mravy svým výkonem práv a povinností o tomto rozporu věděl či nikoli. Je chráněn objektivní stav.

2.3.3 NEPLATNOST PRÁVNÍHO ÚKONU PRO ROZPOR S DOBRÝMI MRAVY

Odlišné následky nastávají při aplikaci ustanovení § 39 DOZ. Právní úkon, který se přičítá dobrým mravům je stížen absolutní neplatností s účinky ex tunc. Toto pojetí vychází z právní úpravy obsažené v Obecném zákoníku občanském (viz výše pojem nicotnosti převzatý z BGB). Korektivu dobrých mravů nelze užít v případě, kdy jednání je možné postihnout již na základě zákonného zákazu, neboť by zde docházelo k narušení právní jistoty, která se opírá o zásadu neznalost zákona neomlouvá. Opatrně musí být zacházeno s dobrými mravy i ve vztahu se zásadou smluvní volnosti, která nesmí být potlačena.⁴³

Ačkoli z dikce zákona je jasně patrné, že jde o absolutní neplatnost právního úkonu přičítícího se dobrým mravům, bylo lze sledovat názory de lege ferenda, že by takové právní úkony měly být neplatné relativně. Jedním z hlavních zastánců tohoto názorového proudu je Havel. Jeden z nedostatků absolutní neplatnosti spatřuje zejména v tom, že tíha rozhodnutí o tom, zda je určité jednání v rozporu s dobrými mravy či nikoli, leží vždy na rozhodujícím orgánu, tedy soudci. Tento soudce může být až už více či méně náchylný ke zneužití svého postavení jako arbitra. Bylo by tedy podle Havlova názoru mnohem vhodnější, kdyby se jednalo o relativní neplatnost, protože je právní jistotě bližší, aby neplatnost takového úkonu namítali až účastníci sporu. Relativní neplatnost by vhodnějším způsobem zasahovala do právních vztahů, více by šetřila nabytá práva

⁴² TÉGL, Petr. O dobrých mravech. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 2011, č. 7-8, s. 32, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

⁴³ MATES, Jan a KOPECKÁ - MATESOVÁ, Šárka. Pár poznámek k úpravě institutu dobrých mravů v NOZ. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 2011, č. 7-8, s. 26, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

a přispívala tak k větší právní jistotě účastníků soukromoprávních vztahů a též větší smluvní volnosti.⁴⁴ S názorem Havlovým se plně ztotožňuji a rovněž pokládám za mnohem vhodnější použití relativní neplatnosti.

⁴⁴ HAVEL, Bohumil. Dobré mravy a poctivý obchodní styk. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/68954/clanek/j_obchod2.html

3 POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK V PRÁVU

3.1 POJEM POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK

3.1.1 VZNIK POJMU POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK V ČESKÉM PRÁVU

Historické kořeny institutu poctivého obchodního styku na našem území bychom našli již v ustanovení § 282 z. č. 1/1863 ř. z., obecného zákoníku obchodního. „*Kdo jest z jednání, které jest na jeho straně obchodem, jinému povinen k péči, musí zachovati péči řádného kupce.*“ Už zde můžeme nalézt požadavek profesionality v obchodním právu. Zákon o mezinárodním obchodu č. 101/1963 Sb. užíval pojem poctivého obchodního styku hned na několika místech. V ustanovení § 23 bylo stanoveno, že projev vůle je mimo jiné třeba vykládat se zřetelem k poctivému obchodnímu styku. Ustanovení § 102 se více méně shoduje s ust. § 265 obchodního zákoníku, když je v něm uvedeno následující: „*Zřejmé zneužívání práv ze závazkových vztahů, jež v rozporu se zásadou poctivého obchodního styku se děje za účelem poškození druhé strany, nepožívá právní ochrany.*“ Ustanovení § 121 pak dává možnost doplnění obsahu smlouvy mj. s přihlédnutím k zásadě poctivého obchodního styku. Ustanovení § 254 se týká náhrady škody v rámci ušlého zisku. Oprávněnému je dána možnost požadovat náhradu podle zisku docilovaného obvykle v poctivém obchodním styku.

3.1.2 OBECNÁ MORÁLKA A MORÁLKA V OBCHODĚ

Zajisté není třeba zvlášť zdůrazňovat, že morálka obecná a obchodnická morálka se od sebe významově liší. Nejsou to pojmy shodné. Podle Havlova názoru není ani zcela přesné považovat obchodnickou morálku za přísnější modifikaci morálky obecné. „*Povyšovali bychom tím hospodářskou slušnost nad slušnost obecnou, a to jistě nelze.*“⁴⁵ Podnikatelské aktivity by měly podle jeho názoru vždy vyhovět také morálce obecné, přičemž opačný vztah neplatí. Proto v průběhu doby došlo k ustálení celé řady pravidel slušnosti a podnikatelské korektnosti, která je nutno v podnikatelských vztazích dodržovat. Výhodiskem pro vznik těchto pravidel je zejména snaha o ochranu slabších účastníků v hospodářských vztazích. Jako příklad mohu uvést problematiku tzv. adhezních smluv. Kdy oferent návrhu smlouvy, v případě je-li natolik silný, de facto vnutí

⁴⁵ HAVEL, Bohumil. Dobré mravy a poctivý obchodní styk. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/68954/clanek/j_obchod2.html

návrh smlouvy druhé straně, která tento návrh může jenom přijmout. Opačný postup (nepřijetí oferty) by pro druhou stranu znamenal citelnou újmu. Negociační proces je v tomto případě prakticky nulový.⁴⁶ Narážíme zde na meze smluvní svobody. Viděno optikou tohoto příkladu je zajisté nutné uplatnění jistých etických pravidel i na oblast obchodních vztahů. Takový etický korektiv podle mého názoru představuje právě zásada poctivého obchodního styku.

Podnikatel jako takový má zajisté své specifické postavení. Na podnikatele je nahlíženo přísněji, což je určitě v pořádku. Na druhou stranu by se dalo říct *cum grano salis*, že byla vytvořena teze v dosavadní soudní praxi, která presumuje nepoctivost podnikatele. Podnikatel je nepoctivý potud, pokud se neprokáže opak. Podnikateli jsou přičítána taková jednání, která jsou z pohledu obecné morálky nezávadná, avšak porušují přísnější morálku hospodářskou. Takový postup je zajisté nutné odsoudit. Především nelze souhlasit s tím názorem, že podnikateli mohou být přičítána veškerá pochybení jenom proto, že je podnikatelem.⁴⁷

3.1.3 POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK JAKO VÝRAZ EKVITY A PROSTŘEDEK ULTIMA RATIO

Institut poctivého obchodního styku vnáší do obchodněprávních vztahů prvek ekvity. Co je ekvita bylo vysvětleno výše. Jenom krátce pro připomenutí. Hledisko ekvity v sobě zahrnuje rovnost nebo spravedlnost. Z toho můžeme vyvodit, že účelem poctivého obchodního styku, jako výrazu ekvity v obchodních vztazích, je zjednodušeně řečeno zabránění nespravedlnosti. Zásada poctivého obchodního styku jako ekvitní zásada slouží k tomu, „*aby soud nedospěl k nespravedlivému závěru v případech, kdy pouhá mechanická aplikace právních předpisů by k tomu vedla*“⁴⁸. Podle názoru J. Lokajíčka, tak institut poctivého obchodního styku přispívá k právní jistotě. Neboť právě jistota spravedlivého řešení sporu a nikoli mechanická aplikace právních předpisů, je podle jeho názoru jádrem právní jistoty. Princip ekvity však může být i vyjádřením zákazu zneužití práva (*abusus iuris*).

⁴⁶ HAVEL, Bohumil. Dobré mravy a poctivý obchodní styk. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/68954/clanek/j_obchod2.html

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

Pojem poctivého obchodního styku ačkoli plní normativní funkci, není v zákoně zcela jasně definován. Ponechává užití zásady poctivého obchodního styku na úvaze soudce. „Zákon navíc soudce ani nijak neomezuje v úvaze o tom, z jakých hledisek má při posuzování souladu se zásadami poctivého obchodního styku vycházet. Zásady poctivého obchodního styku jsou tak právní normou s relativně neurčitou hypotézou a je na uvážení soudce, aby dle konkrétních okolností rozhodl o jejím užití.“⁴⁹ S ohledem na tyto skutečnosti, musí být odepření výkonu práva rozporného se zásadou poctivého obchodního styku užito až jako *ultima ratio*. V opačném případě by mohlo docházet k oslabování právní jistoty účastníků právních vztahů. Užití zásady poctivého obchodního styku je proto omezeno jen na některé situace, kdy dochází k výkonu práva z jiných důvodů, než je dosažení hospodářských cílů. Hlavním úmyslem je zejména druhého poškodit (šikanózní výkon práva). Nebo se jedná o situaci, kdy takový výkon práva vede k nepřijatelným důsledkům na stranách účastníků právního vztahu, případně na straně jednoho z nich. Užití zásady poctivého obchodního styku nebrání ani to, je-li výkon práva formálně nezávadný.⁵⁰ K tomu mohu uvést rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2011, sp. zn. 32 Cdo 3616/2009, ve kterém se uvádí: „Účastník obchodněprávního vztahu nesmí překročit meze, které vyplývají ze zásad poctivého obchodního styku při prosazování svých zájmů, a tudíž nesmí zneužít práv, která mu podle zákona, resp. na základě zákona vznikla. Korektiv zásadami poctivého obchodního styku má být poslední možností (*ultima ratio*), jak - ve výjimečných případech - zmírnit či odstranit přílišnou tvrdost zákona v situaci, ve které by se přiznání uplatněného nároku jevílo krajně nespravedlivým. Ustanovení § 265 ObchZ je příkazem soudci, aby rozhodoval v souladu s ekvitou.“

3.2 POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK V OBCHODNÍM ZÁKONÍKU

Zákonodárce zakotvil zásadu poctivého obchodního styku v dnes již neplatném ustanovení § 265 obchodního zákoníku (dále jen „ObchZ“). „Výkon práva, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, nepožívá právní ochrany.“⁵¹ Zákonodárcem použitá formulace přitom působí dojmem, že

⁴⁹ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku. Právní rozhledy. 2013, č. 1, s. 16, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

existuje více zásad poctivého obchodního styku. Samozřejmě tak není. Domnívám se, že v tomto případě jde pouze o terminologickou nepřesnost. Zásada poctivého obchodního styku *de facto* supluje úlohu dobrých mravů pro hospodářské účely. Podnikatel je chápán jako profesionál, předpokládá se tedy u něj náležitá péče, kterou lze očekávat od řádného hospodáře. Nesmí tedy v žádném případě zneužívat svého postavení na úkor ostatních účastníků vztahu. Pakliže k takovému výkonu práva přeci jen dojde, není tím zapříčiněna jeho neplatnost, ale nevymahatelnost u soudu (soud výkon práva odepře).⁵² Podle Havlova názoru institut poctivého obchodního styku v sobě spojuje tři složky ve vztahu k obchodnickým aktivitám:

- i. relevantní části obecné morálky
- ii. obchodní zvyklosti
- iii. náležitou (profesionální) péči⁵³

Další zmínku o poctivém obchodním styku nalezneme v ustanovení § 292 odst. 1, kde se uvádí, že „*obsah smlouvy se určí podle účelu zřejmě sledovaného uzavřením budoucí smlouvy, přičemž se přihlédne k okolnostem, za nichž byla sjednána smlouva o uzavření budoucí smlouvy, jakož i k zásadě poctivého obchodního styku*“. Záměrem daného ustanovení je určit obsah smlouvy o smlouvě budoucí.

Ustanovením odvolávajícím se na poctivý obchodní styk v souvislosti s náhradou škody nalezneme v § 381. „*Místo skutečně ušlého zisku může poškozená strana požadovat náhradu zisku dosahovaného zpravidla v poctivém obchodním styku za podmínek obdobných podmínkám porušené smlouvy v okruhu podnikání, v němž podniká*.“ Jedná se o ustanovení, jehož nespornou inspiraci bychom našli v § 254 zákoníku mezinárodního obchodu.

⁵² HAVEL, Bohumil. Dobré mravy a poctivý obchodní styk. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/68954/clanek/j_obchod2.html

⁵³ Tamtéž

4 VZÁJEMNÉ POSTAVENÍ DOBRÝCH MRAVŮ A POCTIVÉHO OBCHODNÍHO STYKU

4.1 VZTAH DOBRÝCH MRAVŮ A POCTIVÉHO OBCHODNÍHO STYKU

4.1.1 OBECNÝ VZTAH JEDNOTLIVÝCH USTANOVENÍ V ZÁKONĚ

Abych na tomto místě mohl porovnat vztah pojmů dobré mravy a poctivý obchodní styk, je nutné si připomenout znění jednotlivých ustanovení. Z občanského práva jde o § 3 odst. 1 DOZ, který stanoví: „*Výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy.*“ Dále pak § 39 DOZ, který stanoví: „*Neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům.*“ Z obchodního práva půjde o § 265 ObchZ, kde se uvádí: „*Výkon práva, který je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, nepožívá právní ochrany.*“ Ustanovení § 3 odst. 1 DOZ je označováno jako generální klauzule dobrých mravů v soukromém právu. Za povšimnutí stojí, že se zde hovoří o výkonu práva, zatímco § 39 DOZ hovoří o právním úkonu. Vzhledem k tomu, že § 265 ObchZ zmiňuje výkon práva, můžeme porovnávat jeho znění s § 3 DOZ. Budeme-li blíže zkoumat znění § 3 odst. 1 DOZ vzniká otázka, zda výkon práv nesmí zasahovat do práv a oprávněných zájmů, a zároveň se přičít dobrým mravům. Tedy jestli je nutné splnit obě podmínky v hypotéze normy kumulativně. Podle mého názoru je zcela zjevné, že stačí naplnění jenom jedné podmínky. Můžeme tedy jednoduše postavit vedle sebe ustanovení § 3 DOZ a ustanovení § 265 ObchZ. Evidentně zde nalezneme vysokou podobnost znění a obsahu obou institutů.

4.1.2 VZTAH VÝKONU PRÁVA A PRÁVNÍHO ÚKONU

V návaznosti na § 39 DOZ je důležité vymezit významový rozdíl mezi výkonem práva a právním úkonem. Knapp rozumí výkonem práva:

- i. konání právních úkonů
- ii. vyžadování splnění povinnosti od jiného

- iii. uplatnění práva na státní ochranu ohroženého či poškozeného subjektivního práva⁵⁴

Z uvedeného by se dalo dovodit, že jakýkoli právní úkon je vždy výkonem práva. Avšak naopak tomu není, ne každý výkon práva je zároveň právním úkonem. Rozdíl mezi těmito dvěma pojmy nejlépe osvětlím na jednom příkladu vlastníka ovocné zahrady. Prochází-li se tento vlastník po své zahradě, pak se jistě jedná o výkon práva. Utrhne-li však plod ze stromu, pak tím nabývá vlastnictví plodu separací, což je právním úkonem. Zkoumání rozdílů mezi pojmy výkon práv a právní úkon bych uzavřel konstatováním, že právní úkon je podmnožinou výkonu práv. Důležitá je samozřejmě také otázka, jak chápat výkon práv v obchodním styku? S přihlédnutím k výše nastíněnému, kdy můžeme konstatovat, že výkon práv se děje zejména formou právních úkonů, je nutné si pod výkonem práv v obchodním styku představit zejména výkon práv formou právních úkonů. Čímž v žádném případě netvrdím, že veškerý výkon práva v obchodním styku se děje pouze formou právních úkonů.

4.1.3 VZTAH PŘÍČINY A NÁSLEDKU

Pro pochopení vztahu mezi oběma instituty, je důležité zdůraznit, že výkonu práva v rozporu s poctivým obchodním stykem a výkonu práva v rozporu s dobrými mravy není vztahem příčiny a následku. Rozpor s poctivým obchodním stykem tedy neimplikuje automaticky rozpor s dobrými mravy. Tento názor judikoval Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 1. 7. 2008, sp. zn. 29 Odo 1027/2006. „*Je nicméně nesprávné, je-li jednání, které je v rozporu s poctivým obchodním stykem a jednání, které se přiči dobrým mravům, pojímáno jako vztah příčiny (jednání je v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku) a následku (a tudíž se takové jednání přiči dobrým mravům).*“ Zároveň Nejvyšší soud připouští možnost aplikace ustanovení § 39 DOZ na obchodní závazkové vztahy. Není tedy použitím ustanovení § 265 ObchZ vyloučena absolutní neplatnost právního úkonu. Že se nejedná o vztah příčiny a následku, potvrdil Nejvyšší soud v dalším rozsudku ze dne 30. 4. 2009, sp. zn. 29 Cdo 4139/2008. „*Kdyby měl být vztah obou ustanovení chápán tímto způsobem, pak by ustanovení § 265 obch. zák. nebylo samostatně aplikovatelné. Jinak řečeno, z toho, že určité jednání je ve*

⁵⁴ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 183. Právnícké učebnice (C.H. Beck). ISBN 3406401775.

smyslu ustanovení § 265 obch. zák. v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, bez dalšího neplyne, že jde o jednání (právní úkon) neplatné, neboť se v intencích § 39 ObčZ příčí dobrým mravům.“ Názor, že se oba instituty obsahově nekryjí, deklaroval Nejvyšší soud i ve svém rozsudku ze dne 20. 1. 2009, sp. zn. 29 Cdo 359/2007. Vyslovil zde názor, že oproti dobrým mravům posuzují zásady poctivého obchodního styku zvláštnosti profesionálních vztahů podnikatelského prostředí a jeho specifické etiky. *„Vzhledem k převažující profesionalitě těchto vztahů lze dokonce – v obecné poloze – konstatovat, že citlivost k aspektům sociální spravedlnosti je v režimu obchodního práva o něco slabší, což může vést k tomu, že za poctivé v rovině obchodně právní lze – podle okolností – považovat ještě i postupy, které by se ve sféře obecného práva občanského mohly jevit již jako nemravné.“*

4.2 APLIKOVATELNOST DOBRÝCH MRAVŮ V OBCHODNÍCH VZTAZÍCH

4.2.1 PŘEDNOST APLIKACE POCTIVÉHO OBCHODNÍHO STYKU

K aplikaci poctivého obchodního styku v obchodních vztazích dochází z důvodu, že obchodní zákoník je *lex specialis* k občanskému zákoníku. K přednostní aplikaci tedy dojde na základě obecně platné právní zásady, že *lex specialis derogat legi generali*. Jelikož obchodní zákoník konstruuje speciální pojem poctivého obchodního styku, vedle obecného pojmu dobrých mravů, pak z tohoto důvodu musí logicky vyplynout přednostní aplikovatelnost poctivého obchodního styku. Platil-li by opak, pak bychom zajisté tento institut vůbec nepotřebovali a vystačili bychom si s institutem dobrých mravů. Problém nastává v situaci, kdy zkoumáme platnost či neplatnost právních úkonů. V takovém případě musíme s ohledem na subsidiaritu občanského práva nahlédnout do § 39 DOZ, jelikož obchodní zákoník toto neupravuje. Právní úkony, které jsou tedy výkonem práva, mohou být posuzovány z hlediska jejich platnosti či neplatnosti podle § 39 DOZ.

Budeme-li uvažovat o přednostní aplikaci poctivého obchodního styku za všech okolností, bylo by možné odmítnout použitelnost ustanovení § 39 DOZ i na otázky platnosti (neplatnosti) právního úkonu. Jelikož obchodní zákoník hovoří o výkonu práva, který nesmí být v rozporu se zásadou poctivého obchodního styku, pak zajisté i právní úkon je výkonem práva. Takový výkon práva pak nepoživá

právní ochrany. Nebylo by tedy možné dovolávat se jeho neplatnosti. I když by takový přístup měl své nesporné výhody pro aplikační praxi, nemohu se s ním ztotožnit.

4.2.2 PŘÍMÁ APLIKOVATELNOST DOBRÝCH MRAVŮ

Východiskem pro argumentaci přímé aplikovatelnosti dobrých mravů budiž myšlenka nastíněná o pár řádků výše. Přistoupíme-li na tezi, že vzhledem k neexistenci ustanovení obchodního zákoníku týkajícího se platnosti právního úkonu, je nutné aplikovat ustanovení práva občanského (s přihlédnutím k § 1 odst. 2 ObchZ.⁵⁵), pak o přímé aplikovatelnosti dobrých mravů nemůže být sporu. K uvedenému závěru, o přímé aplikovatelnosti dobrých mravů pro oblast obchodních vztahů, dospěl ve svém článku i B. Havel. Dovozuje, že právní úkon učiněný v obchodním styku musí být v souladu s ustanovením § 39 DOZ, jinak je podle jeho názoru absolutně neplatný. „*Nehledě k tomu, že k výkonu práva právním úkonem může dojít pouze chováním dovoleným a tedy takový výkon práva, který je v rozporu s dobrými mravy je třeba považovat za výkon nedovolený, kdy vlastně nejde o výkon práva, nýbrž o chování mimo právo, o porušení práva s právním následkem.*“⁵⁶ B. Havel tedy vyvozuje aplikovatelnost dobrých mravů na právní úkon nesouladný s poctivým obchodním stykem. Právní úkon, který je v rozporu s institutem poctivého obchodního styku, je podle jeho názoru eo ipso v rozporu s dobrými mravy a jako takový je neplatný. Svoje názory B. Havel podporuje těmito argumenty:

- i. Oblast obchodního práva spadá do oblasti práva občanského resp. soukromého, proto i na tuto oblast dopadají obecné zásady právní. Dobré mravy jsou jednou z nejvyšších zásad práva soukromého i práva jako celku. Dobré mravy je možné chápat jako „zpraktizované ideály“, jakési vyšší principy snižené na úroveň běžného lidského chápání. Přičemž není možné, aby obchodní styk byl z těchto zásad vyjmut.
- ii. Obchodní právo je k občanskému právu ve vztahu speciálním, tedy pravidla občanského práva se subsidiárně použijí i na právo

⁵⁵ „...nelze-li některé otázky řešit podle těchto ustanovení, řeší se podle předpisů práva občanského...“

⁵⁶ HAVEL, Bohumil. K aplikovatelnosti DM v obchodním styku. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/84114/clanek/j_obchod2.html

obchodní. Ve shodě s tím se tedy dojde k uplatnění v obchodním právu jak § 3 odst. 1 DOZ, tak i § 39 DOZ. Zároveň je nutné dodat, že dobré mravy v takovém případě nemají za cíl nahradit institut poctivého obchodního styku, nýbrž tyto dva instituty fungují vedle sebe.

- iii. Poněkud zvláště působí, že v případě užití zásady dobrých mravů je sankcí absolutní neplatnost, kdežto při použití zásady poctivého obchodního styku rozporný právní úkon je platný a nadále trvá. Důvodem pro takový stav je zákonodárcův předpoklad vysoké úrovně profesionality podnikatele. Takový stav je nesprávný. K takovému závěru dospějeme za použití argumentu a fortiori. Jestliže něco platí pro silnější a obecnější zásadu (dobrém mravy), nutně to pak musí platit i pro zásadu speciální.
- iv. Z výše uvedeného lze logicky dovodit, že je-li určitý právní úkon v rozporu s poctivým obchodním stykem, dostává se také do rozporu s dobrými mravy a tím okamžikem i do rozporu se zákonem. Právní úkon v rozporu s poctivým obchodním stykem se tedy stává neplatným.
- v. Hlavním argumentem Havlovým ve prospěch jeho tvrzení je nemožnost právní relevance nepoctivého výkonu práva. Je-li určité chování rozporné s poctivým obchodním stykem, pak je nepoctivé, neslušné a nemravné. Úkolem práva je úprava lidského soužití. Avšak právo zajisté ve svém normativním vyjádření nemůže pamatovat na veškeré situace lidského chování. Proto právo do svého obsahu vtahuje „paraprávní systémy“, aby tyto vedly k odstranění amorálnosti.
- vi. Právní relevanci nepoctivého jednání je nutné, za použití argumentu ad absurdum, a při vědomí nesmyslnosti opačného závěru odmítnout. Na tokové chování se nutně vztahuje i korektiv dobrých mravů. Neboť možnost aprobace nepoctivosti není

v souladu ani s principem demokracie, ani s principem právního státu.⁵⁷

Podobný názor zastává i J. Lokajíček, kdy na neplatnost právních úkonů v obchodněprávních vztazích dopadá § 39 DOZ. „*Naproti tomu výkon práva v obchodněprávních vztazích je nutno poměřovat pouze korektivem zásad poctivého obchodního styku.*“⁵⁸

S oběma uvedenými názory souhlasím. Jestliže zákonodárce zavedl v obchodním zákoníku institut poctivého obchodního styku, pak ho zajisté zavedl z důvodu, aby se na obchodněprávní vztahy uplatnil právě tento institut a ne institut dobrých mravů. Jestliže tedy § 3 odst. 1 DOZ hovoří o výkonu práv a § 263 ObchZ také o výkonu práv, potom v obchodněprávních vztazích může mít své uplatnění v tomto ohledu pouze § 263 ObchZ. Zatímco aplikovatelnost ustanovení § 39 DOZ v obchodněprávních vztazích je možná, protože obchodní zákoník sám neplatnost právních úkonů neupravuje. Zároveň jsem přesvědčený, že zákonodárce měl zavést v obchodním zákoníku i ustanovení týkající se neplatnosti. Toto svoje tvrzení bych podpořil odkazem na ne zcela vyjasněné chápání pojmů výkonu práva a právních úkonů (jímž jsem se zabýval o pár řádků výše).

⁵⁷ HAVEL, Bohumil. K aplikovatelnosti DM v obchodním styku. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/84114/clanek/j_obchod2

⁵⁸ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

5 ÚPRAVA V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

5.1 DOBRÉ MRAVY V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

O důležitosti institutu dobrých mravů se můžeme dočíst v důvodové zprávě k Novému občanskému zákoníku. „*Dobré mravy tvoří základ celého soukromého práva a soukromé právo z nich vyvěrá jako celek*“⁵⁹.

5.1.1 DOBRÉ MRAVY V OBECNÉ ČÁSTI NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU

Nový občanský zákoník (dále jen NOZ) navazuje na tradiční úpravu v tuzemských soukromoprávních kodexech. Pojem dobrých mravů není ani v NOZ definován. Přičemž v důvodové zprávě se uvádí, že institut dobrých mravů „*je v soukromém právu ustálen, v doktríně je dostatečně zpracován a právní praxi nepůsobí větší potíže*“.⁶⁰ Můžeme tedy vycházet z předpokladu, že obsah pojmu dobrých mravů v NOZ je shodný obsahem pojmu dobrých mravů v DOZ. NOZ pojem dobrých mravů užívá na několika místech. Pro účely této práce považují za dostatečné, budu-li se věnovat jenom několika nejdůležitějším z nich. Proto daný výčet není zcela vyčerpávající.

V § 1 odst. 2 NOZ je dána stranám možnost sjednat si práva a povinnosti odchylně od zákona, s tím, že tato ujednání nesmí porušovat dobré mravy a veřejný pořádek. „*Nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.*“ Zákonomárci se rozhodli limitovat výklad právních předpisů, když ve svém § 2 odst. 3 stanovil, že „*výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění*“. Zcela jistě je zamýšlena aplikace tohoto ustanovení na všechny předpisy týkající se soukromoprávních vztahů. Domnívám se, že je to patrné ze samotné dikce tohoto ustanovení (je zde užito pojmu právní předpis) a také s ohledem na zásadu subsidiarity a obecnosti NOZ.

§ 19 NOZ, cílí na přirozená práva spojená s osobností člověka, když v odst. 2 stanoví následující: „*Přirozená práva spojená s osobností člověka nelze*

⁵⁹ Důvodová zpráva k NOZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti. 2012, s. 568. [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/>

⁶⁰ Důvodová zpráva k NOZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti. 2012, s. 32. [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/>

zcizit a nelze se jich vzdát; stane-li se tak, nepřihlíží se k tomu. Nepřihlíží se ani k omezení těchto práv v míře odporující zákonu, dobrým mravům nebo veřejnému pořádku.“ Účelem tohoto paragrafu, který je inspirován ABGB a švýcarskou úpravou, je zabránit tzv. otrockým smlouvám. Dobré mravy zde působí jako jeden z korektivů, kterými je nutné poměřovat možnosti omezení osobnostních práv. Jako jeden z dalších významných paragrafů bych zmínil § 545 NOZ, který obsahuje definici právního jednání. „*Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran.*“ Dobré mravy tedy nově slouží jako kritérium právního jednání. V důvodové zprávě bohužel nenalezneme bližší specifikaci, jak konkrétně toto kritérium má sloužit. § 547 NOZ stanoví, že „*právní jednání musí obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu*“. Na to navazuje § 580 NOZ, který konstatuje neplatnost právního jednání přičícího se dobrým mravům. Stejně tak je neplatné právní jednání odporující zákonu (pokud to smysl a účel zákona vyžaduje) a právní jednání, podle něhož má být plněno něco nemožného. § 588 NOZ uvádí, že „*soud přihlédne i bez návrhu k neplatnosti právního jednání, které se zjevně přičí dobrým mravům, anebo které odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek*“. Z dané konstrukce plyne, že nestačí pouhé porušení dobrých mravů, ale je zapotřebí kvalifikovanějšího porušení dobrých mravů (slůvko zjevně). Nebude obtížné dovést, že v případě právního jednání zjevně se přičícího dobrým mravům půjde o neplatnost absolutní.

5.1.2 DOBRÉ MRAVY V PRÁVU RODINNÉM

Nový občanský zákoník nahrazuje svojí úpravou dosavadní Zákon o rodině. Nalezneme v něm také institut dobrých mravů. Avšak stejně jako v předchozí úpravě jedná se o zmínky velmi sporé. Jednak jde o § 691 NOZ, který se zabývá úpravou oddělené domácnosti mezi manželi. S pohledu dobrých mravů je důležitá pasáž vyjádřená v poslední větě odst. 2, „*důvod opuštění rodinné domácnosti, popřípadě důvod odmítání návratu, posoudí soud podle zásad slušnosti a dobrých mravů*“. Zákonodárce zde hovoří o zásadě slušnosti, co si však pod touto zásadou máme představit, však vůbec není zřejmé. Jediné co z uvedeného můžeme dovést je, že odlišuje pojem slušnost a dobré mravy. Tedy tyto pojmy nejsou významově totožné. NOZ také zavádí zcela novou možnost

osvojení zletilé osoby. Ustanovení § 846 NOZ klade podmínku takového osvojení. „*Zletilého lze osvojit, není-li to v rozporu s dobrými mravy*“. Východiska, pro zavedení osvojení zletilé osoby nalezneme v důvodové zprávě. Institut osvojení je koncipován zásadně jako institut týkající se dětí. Proto osvojení zletilého je institutem zcela výjimečným. V důvodové zprávě nalezneme také příklad takového rozporu s dobrými mravy, který představuje např. zastřený sňatek (náhrada sňatku).⁶¹

5.1.3 DOBRÉ MRAVY A RELATIVNÍ MAJETKOVÁ PRÁVA

V Novém občanském zákoníku nalezneme i velmi rozsáhlou úpravu smlouvy darovací. V souvislosti s darovací smlouvou dojde k uplatnění institutu dobrých mravů při odvolání daru pro nevděk podle § 2072 NOZ. Odst. 1 uvádí: „*Ublížil-li obdarovaný dárci úmyslně nebo z hrubé nedbalosti tak, že zjevně porušil dobré mravy, může dárce, neprominul-li to obdarovanému, od darovací smlouvy pro jeho nevděk odstoupit. Byl-li dar již odevzdán, má dárce právo požadovat vydání celého daru, a není-li to možné, zaplacení jeho obvyklé ceny.*“ Odst. 2 stanoví, že za nevděk vůči dárci může být považováno v odůvodněných případech „*také zjevné porušení dobrých mravů vůči osobě obdarovanému blízké*“. Tady se podle mého názoru zákonodárci vloudila do textu chyba. Neboť je zcela zřejmé, že zákonodárce měl na mysli zjevné porušení dobrých mravů od osoby obdarované vůči osobě blízké dárci. Tento logický závěr vyvozují i z důvodové zprávy. „*Dopustí-li se obdarovaný porušení dobrých mravů vůči osobě dárci blízké, může dárci vzniknout právo odvolat dar, jen odůvodňují-li okolnosti, že tím bylo ublíženo i dárci.*“⁶²

Úprava týkající se smlouvy o ubytování je analogicky převzata z DOZ. Ustanovení § 2331 NOZ dává ubytovateli možnost vypovědět smlouvu před uplynutím sjednané doby a bez výpovědní doby „*porušuje-li ubytovaný i přes výstrahu hrubě své povinnosti ze smlouvy, anebo dobré mravy*“.

Ustanovení § 2909 upravuje náhradu škody ze strany škůdce, který „*poškozenému způsobí škodu úmyslným porušením dobrých mravů*“. Jestliže škůdce vykonával své právo, je povinen nahradit škodu pouze v tom případě, že

⁶¹ Důvodová zpráva k NOZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti. 2012, s. 210-211. [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/>

⁶² Důvodová zpráva k NOZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti. 2012, s. 480. [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/>

jeho hlavním účelem bylo poškození jiného. NOZ odděluje smluvní a mimosmluvní náhradu škody. Oproti předchozí úpravě je opuštěno jednotné pojetí civilního deliktu. Hlavní rozdíl mezi smluvní a mimosmluvní povinností náhrady škody tkví v tom, že povinnost náhrady škody při porušení smlouvy nevyžaduje zavinění (vychází z pojetí § 373 obchodního zákoníku).

Nový občanský zákoník obsahuje úpravu nekalé soutěže ve svém § 2976. „*Kdo se dostane v hospodářském styku do rozporu s dobrými mravy soutěže jednáním způsobilým přivodit újmu jiným soutěžitelům nebo zákazníkům, dopustí se nekalé soutěže. Nekalá soutěž se zakazuje.*“ Toto ustanovení podle mého názoru analogicky navazuje na předchozí úpravu obsaženou v § 44 ObchZ. Zajisté není třeba zdůrazňovat, že pojmy dobré mravy a dobré mravy soutěže nejsou totožné.

Poslední ustanovení v NOZ, které přímo odkazuje na dobré mravy nalezneme v § 3001 odst. 2. „*Získal-li obohacený předmět obohacení v dobré víře nebo bez svého svolení a nelze-li jej dobře vydat, není povinen k náhradě, ledaže by tím vznikl stav zjevně odporující dobrým mravům.*“

5.2 POCTIVOST A POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

5.2.1 POCTIVOST V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

Nový občanský zákoník zavádí pojem poctivost, přičemž poctivost zde není omezena na zásadu poctivého obchodního styku. Je myšlena v daleko širším významu. Zákonodárce operuje s pojmem poctivosti v § 6 NOZ. Kde jeho odst. 1 stanoví, že „*každý má povinnost jednat v právním styku poctivě*“. Na to navazuje odst. 2, kde je zakotvena zásada nemožnosti těžit svého nepoctivého jednání. Poctivost bychom měli chápat jako výkon subjektivních práv a plnění právních povinností s kritériem čestnosti a absencí zlé vůle či podvodného úmyslu. Tento požadavek poctivého, slušného uplatňování oprávnění a poctivého, čestného plnění povinností odpovídá analogickým požadavkům v evropských jazycích označených slovy *Treu und Glauben* (věrnost a víra), *good faith* (dobrá víra) apod.⁶³ Výraz dobrá víra má však v českém právnickém jazyce své osobité

⁶³ Důvodová zpráva k NOZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti. 2012, s. 37. [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/>

konotace (jako vyjádření vnitřního přesvědčení jednatelce o jeho vlastním právním postupu), proto ho nelze užít v tomto kontextu a zavádí se pojem poctivost. Poctivost v pojetí NOZ podle mého názoru nápadně připomíná institut dobrých mravů. Avšak zákonodárce tyto pojmy zajisté nemyslí totožně. Domnívám se, že poctivost je pojmově širší vůči pojmu dobrých mravů. Tento svůj názor vyvozují z textu důvodové zprávy k § 6 NOZ, kde hlavní část myšlenky byla naznačena o pár řádků výše. I když jsou si oba pojmy velmi podobné, určitě si nekonkurují, spíše se vzájemně doplňují. Tuto svou tezi mimo jiné zakládám na tom, že na rozdíl od dobrých mravů neexistuje v NOZ generální klauzule, která by nepoctivé jednání postihovala sankcí neplatnosti. NOZ pracuje také s pojmem dobrá víra, když v § 7 presumuje poctivé jednání a dobrou víru. Kdo popírá dobrou víru, musí nést důkazní břemeno.

5.2.2 POCTIVOST A DRŽBA

Nový občanský zákoník pracuje s pojmem poctivosti i ve své části zaměřené na absolutní majetková práva, konkrétně v souvislosti s držbou. Rozlišuje přitom aspekty držby a to držbu řádnou, poctivou a pravou. Dle ustanovení § 992 odst. 1 NOZ je poctivým držitelem ten „*kdo má z přesvědčivého důvodu za to, že mu náleží právo, které vykonává*“ naopak nepoctivým držitelem je ten „*kdo ví nebo komu musí být z okolností zjevné, že vykonává právo, které mu nenáleží*“. V odst. 3 téhož paragrafu je pak uvedeno, že poctivému držiteli náleží stejná práva jako držiteli řádnému. Ustanovení § 994 presumuje vyvratitelnou domněnku, že držba je řádná, poctivá a pravá. Domnívám se, že pojetí poctivosti v ustanovení § 992 odst. 1 NOZ velmi koresponduje s pojmem dobré víry chápaného v českém právnickém pojetí (jak bylo vysvětleno výše), neboť odkazuje na subjektivní přesvědčení držitele.

5.2.3 POCTIVOST A PŘEDSMLUVNÍ ODPOVĚDNOST

Pojem poctivosti nalezneme i v ustanovení § 1729 NOZ, kde v odst. 1 je uvedeno: „*Dospějí-li strany při jednání o smlouvě tak daleko, že se uzavření smlouvy jeví jako vysoce pravděpodobné, jedná nepoctivě ta strana, která přes důvodné očekávání druhé strany v uzavření smlouvy jednání o uzavření smlouvy ukončí, aniž pro to má spravedlivý důvod*“. Podle odst. 2 potom strana, která jednala nepoctivě, musí druhé straně nahradit škodu.

5.2.4 POCTIVÝ OBCHODNÍ STYK V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU

Nový občanský zákoník upřednostňuje před uplatňováním zásady poctivého obchodního styku zásadu dobrých mravů, jako komplexní korektiv. Dobré mravy se tedy uplatní jak ve vztazích občanskoprávních, tak i ve vztazích obchodních. Zásada poctivého obchodního styku se v nové úpravě dostává do ústraní. Oblast možného využití poctivého obchodního styku se omezuje pouze na úpravu adhezních smluv uzavřených mezi podnikateli. Zmínku o tomto institutu nalezneme v ustanovení § 1801 NOZ. Kde zásada poctivého obchodního styku je užitá jako měřítko účinnosti doložky adhezní smlouvy. K takové doložce se nepřihlíží, jestliže hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku.

6 JUDIKATURA

6.1 ŘÁDNÉ A VČASNÉ PLNĚNÍ ZÁVAZKŮ

Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 13. 2. 2003 sp. zn. 32 Odo 400/2002 konstatuje, že „*řádne a včasné plnění závazků, tedy i včasné placení, je jednou ze základních zásad poctivého obchodního styku*“. Porušování zásady včasného plnění je v českých poměrech velmi rozšířené a přestává být vnímáno jako jednání nekalé. Naopak případný postih tohoto jednání (nevčasné placení) formou úroků z prodlení, bývá vnímán jako přičící se zásadám poctivého obchodního styku. Nejvyšší soud několikrát konstatoval, že rozpornost se zásadami poctivého obchodního styku nelze posuzovat jen podle výše úrokové sazby samé, ani ji nelze vyvozovat pouze z nepoměru sjednaného úroku a hodnoty zajišťovaného závazku. Zásadám poctivého obchodního styku se naopak přičí, nechá-li dlužník narůst úroky z prodlení do značné výše, aby se poté mohl domáhat rozpornosti jejich výše se zásadami poctivého obchodního styku.⁶⁴ Nejvyšší soud jasně vyložil např. ve svém usnesení ze dne 27. 5. 2013 sp. zn. 32 Cdo 3802/2011, že se dlužník nemůže dovolávat rozporu se zásadami poctivého obchodního styku v situaci, kdy dlužné příslušenství narostlo v důsledku toho, že dlužník urychleně svůj závazek neuhradil. „*Nejvyšší soud dodává, že jednání věřitele s dalším ze solidárních dlužníků o úhradě dluhu nijak nebrání dlužníkovi ve splnění povinnosti, k níž se zavázal ve smlouvě o úvěru, splatit dluh v dohodnuté době. Jestliže by tak učinil ve lhůtě, kdy byl povinen plnit a kdy byl k úhradě vyzván, nenarůstaly by k jistině úroky a úroky z prodlení do té výše, kterou dovolatel považuje pro něho nyní za likvidační.*“

Zásadám poctivého obchodního styku rovněž neodporuje domáhat se úroků z prodlení v situaci, kdy existence dluhu je sporná a je o ní rozhodováno v soudním řízení.⁶⁵ K tomuto závěru je možné analogicky dospět na základě občanskoprávního rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2895/99, kde je uvedeno následující: „*Institut úroků z prodlení představující odůvodněnou ochranu věřitele slouží k zajištění pohledávky tím způsobem, že hrozbou zvyšujícího se dluhu působí na dlužníka, aby své povinnosti dostál,*

⁶⁴ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

⁶⁵ Tamtéž

zároveň jej sankcionuje za porušení povinnosti splnit dluh řádně a včas a současně přináší věřiteli kompenzaci (paušalizovanou náhradu škody) za dobu, o kterou se případně plnění opozdilo. Využití tohoto prostředku věřitelem zásadně nelze považovat za výkon práva v rozporu s dobrými mravy, a to samozřejmě ani v situaci, kdy existence dluhu je mezi účastníky sporná a je o ní rozhodováno v soudním řízení.“ V uvedeném rozsudku se zmiňuje Nejvyšší soud o situacích, za nichž by bylo možné uvažovat o rozporu se zásadami poctivého obchodního styku. Jedná se o situace, kdy by institut úroků z prodlení byl zneužíván, k poškození dlužníka nebo by vedl k nepřiměřeným důsledkům (zatěžoval by likvidačním způsobem dlužníka, zatímco pro věřitele by neznamenal podstatný přínos).

V případě kupní smlouvy Nejvyšší soud vyložil, že kupující má povinnost řádně a včas zaplatit kupní cenu a to i v situaci, kdy kupovaná věc má vady. Kupující nemůže postupovat tak, že odmítne zaplatit kupní cenu a později vymáhané úroky z prodlení označí za rozporné se zásadami poctivého obchodního styku.⁶⁶ Blíže k tomu usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 2. 2005, sp. zn. 32 Odo 731/2004. *„Porušení povinnosti prodávajícího (žalobce) ze smlouvy o prodeji podniku však nesnímá z kupujícího (žalovaného) povinnost zaplatit řádně a včas sjednanou kupní cenu (odhlédnuto od možného odstoupení od smlouvy či slevy z ceny, když vznik takových práv žalovaný v celém průběhu řízení netvrdil a neprokazoval).“* Vymáhá-li prodávající úroky z prodlení, nejedná se v takovém případě o zneužití práva, to dokládá Nejvyšší soud v uvedeném usnesení následující argumentací: *„Vzniknou-li zúčastněným osobám proti sobě práva (a odpovídající povinnosti) z navzájem různých právních titulů, není zneužitím práva, pokud se jedna ze stran svých nároků domáhá, i když druhá strana svá práva neuplatňuje. Nečinnost strany jde pouze k její tíži, konající strana nejedná v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku tím, že se na rozdíl od strany druhé svých nároků domáhá.“*

6.2 VÝŠE ÚROKŮ Z PRODLENÍ

V první řadě je třeba konstatovat, že rozpor se zásadami poctivého obchodního styku nelze dovodit pouze z nepoměru mezi výší sjednaného úroku a

⁶⁶ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

hodnotou zajišťovaného závazku. Vždy je třeba zkoumat konkrétní okolnosti případu. Je nutné zvážit jak důvody, které ke stanovení úroků vedly, tak důvody nesplnění závazku a také dopad na osoby vůči kterým je úrok uplatňován. Pro účely zkoumání konkrétních okolností hraje roli, zda taky druhá strana neporušila svoje povinnosti.⁶⁷ K dané problematice se vyjádřil Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 7. 5. 2009, sp. zn. I. ÚS 523/07. Podle názoru ÚS musí být soulad obsahu právního úkonu (v posuzovaném případě obsah ujednání účastníků o dohodnutém úroku z prodlení) s dobrými mravy posuzován vždy. Použití institutu úroků z prodlení je možné a zákonné, ale jejich výše nemůže být bezbřehá. V opačném případě by se jednalo o šikanózní výkon práva. *„Pokud bývá v judikatuře zdůrazňováno, že porušení zásad poctivého obchodního styku při uplatnění nároku na úrok z prodlení je nutno zkoumat ve vazbě na konkrétní okolnosti, na zásadu řádného a včasného plnění závazků a že rozpor právního úkonu s dobrými mravy je třeba posuzovat v každém případě individuálně, s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem jednání účastníků v příslušném období a k jejich tehdejšímu postavení, je samozřejmě taková úvaha potud správná, pokud sama výše těchto úroků nemá spíše než motivační charakter právě charakter šikanózní.“* Podle názoru Ústavního soudu je i v případě úroku z prodlení nutno dbát na zásadu přiměřenosti, která je jedním ze stěžejních principů ústavního soudnictví, dodržovaným v demokratických právních státech.

Další skutečnost, na kterou musím upozornit je, že výše úroků z prodlení a její rozpornost s dobrými mravy (poctivým obchodním stykem) musí být posuzována jako celek. Úroky z prodlení tak mohou být pouze zcela v souladu nebo pouze zcela v rozporu s dobrými mravy. Soud nemá možnost dle vlastní úvahy úroky snížit. Avšak při stanovení rozpornosti úroků z prodlení s dobrými mravy je stále možné uplatnit zákonný úrok. V tomhle ohledu se vyjádřil Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 25. 6. 2008, sp. zn. 32 Cdo 3010/2007, ve kterém se uvádí následující: *„Uplatnění nároku na (nepřiměřeně vysoký) úrok z prodlení nelze posoudit jako výkon práva jen částečně odporující dobrým mravům. Ujednání o výši úroku z prodlení lze posoudit z hlediska souladu nebo rozporu dohodnuté výše úroku z prodlení s dobrými mravy toliko jako platné či neplatné (tzn. bez možnosti shledat je neplatné jen co do výše rámeč dobrých mravů*

⁶⁷ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

přesahující). Při neplatnosti dohody o výši úroku z prodlení nastupuje nárok na zákonný úrok z prodlení.“ V praxi soudů můžeme vysledovat jako hranici výše úroků rozporné s dobrými mravy na úrovni 0,5% a více denně. Vyjádřil se tak i Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. I. ÚS 728/10, podle kterého se v takovém případě jedná o hrubý nepoměr mezi vzájemnými povinnostmi stran. „Žalobci tak bylo přiznáno tolik, kolik by zdaleka nemohl získat, uložil-li by vymáhanou částku u kterékoli banky, a ani si nelze představit jinou investici, která by nabízela obdobný zisk.“ Ústavní soud se zde znovu vyjádřil, že úrok z prodlení má motivační a sankční funkci. Ani zajištění tohoto institutu však nesmí být nadměrné. Ústavní soud tedy považuje sjednání úroku z prodlení ve výši 0,5% denně (180% ročně) za nespravedlivé a i s ohledem na zásadu přiměřenosti za protiústavní.

6.3 VÝŠE ÚROKŮ SMLUVNÍCH

Stejně jako úroky z prodlení, ani úroky smluvní nemohou být sjednány ve výši, která odporuje dobrým mravům (poctivému obchodnímu styku). Důležitým kritériem přitom je, že úroky nesmí podstatně překročit míru v místě a čase uzavírání smlouvy obvyklou. Tuto míru je přitom možné zkoumat zejména se zřetelem k nejvyšším úrokovým sazbám uplatňovaným bankami při poskytování obdobných finančních produktů. K tomuto závěru dospěl Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 15. 12. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1484/2004. „*Nepřiměřená a tedy odporující dobrým mravům je zpravidla taková výše úroku sjednaná ve smyslu ust. § 658 odst. I obč. zák., která podstatně přesahuje úrokovou míru v době jejich sjednání obvyklou, stanovenou zejména s přihlédnutím k nejvyšším úrokovým sazbám uplatňovaným bankami při poskytování úvěrů nebo půjček. Dohoda, kterou byly při peněžité půjčce sjednány nepřiměřené vysoké úroky (v daném případě téměř čtyřnásobně přesahovaly horní hranici obvyklé úrokové míry), je neplatná (§ 609 obč. zák.), a to buď pro rozpor se zákonem (představuje-li naplnění skutkové podstaty tr. činu lichvy podle § 253 tr. ř., popř. jiného trestného činu) nebo pro rozpor s dobrými mravy (v ostatních případech).“ Rozhodně bez zajímavosti není, že v daném případě se jednalo o úrok z prodlení ve výši 5% měsíčně (tedy 60% ročně). Nicméně zůstává otázkou, nakolik dané závěry*

z občanskoprávních vztahů lze použít i na vztahy obchodněprávní (uplatnění korektivu poctivého obchodního styku).⁶⁸

6.4 NEPŘIMĚŘENÁ VÝŠE ÚROKŮ

Zároveň je nutné upozornit, že sjednání nepřiměřené výše úroků (z prodlení nebo smluvních), a její případné uplatnění nebo převedení na sebe s úmyslem pohledávku uplatnit, hrozí kromě jednání v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku také použitím ustanovení § 218 trestního zákoníku pro trestný čin lichvy. Samozřejmě k posouzení sjednání nepřiměřené výše úroků jako trestného činu lichvy dojde pouze za splnění zvláštních podmínek. Lichvář musí zneužít rozumové slabosti, tísně, nezkušenosti, lehkomyšlnosti nebo rozrušení dlužníka.⁶⁹ Nejvyšší soud shledal ve svém usnesení ze dne 22. 4. 2003, sp. zn. 5 Tdo 248/2003, při splnění výše uvedených podmínek, že lichvářským úrokem je už úrok 5,5% měsíčně (tedy 66% ročně). *„Ke spáchání trestného činu lichvy se nevyžaduje, aby lichvářskou povahu měla samotná půjčená peněžní částka (jistina), kterou má dlužník vrátit, ale postačí, má-li takovou povahu třeba jen sjednaný lichvářský úrok (např. ve výši 66 % ročně), který je příslušenstvím pohledávky vzniklé půjčkou peněz.“* V jiném usnesení ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1284/2004 Nejvyšší soud judikoval, že hrubý nepoměr mezi vzájemnými plněními pachatele a poškozeného (který je jednou z podmínek naplnění trestného činu lichvy) nastává při poskytnutí půjčky peněz s úrokem 70% ročně. Zároveň v tomto usnesení Nejvyšší soud vyjasnil, že pokud lichvář půjčku sjedná a zároveň takto vzniklou pohledávku uplatní, pak se mu z hlediska vinny přičítá pouze sjednání lichvářské půjčky. Hranici 70% úroku, jako výše základající hrubý nepoměr, potvrdil Nejvyšší soud ve svém dalším usnesení ze dne 27. 10. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1215/2011.

6.5 SMLUVNÍ POKUTA

V rámci smluvní pokuty dochází také k uplatňování korektivu poctivého obchodního styku. Na rozdíl od úroků je zde zásadní rozdíl v tom, že pokud jde pouze o výši smluvní pokuty, soud má moderační právo nepřiměřeně vysokou

⁶⁸ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

⁶⁹ Tamtéž

smluvní pokutu snížit.⁷⁰ Proto strany sporu obvykle neargumentují rozpornost se zásadami poctivého obchodního styku pouze co do výše smluvní pokuty. Samotná výše smluvní pokuty, byť je i nepřiměřená nemůže zakládat rozpor se zásadami poctivého obchodního styku. Tento názor judikoval Nejvyšší soud např. v rozsudku ze dne 19. 5. 2009, sp. zn. 32 Cdo 1281/2008. „*Samotná skutečnost, že smluvní pokuta je nepřiměřeně vysoká, neodůvodňuje aplikaci ustanovení § 265 obch. zák., nýbrž postup soudu podle § 301 obch. zák.*“ Tento závěr blíže rozvádí a argumentuje následujícím: „*Samotná skutečnost, že smluvní pokuta je nepřiměřeně vysoká, nevypovídá nic o tom, jakým způsobem a za jakých okolností vykonává věřitel svá práva na smluvní pokutu a zda jde o výkon jeho práva v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, tedy o takový výkon práva, který je vůči dlužníku zneužívající (například šikanózní). Posoudí-li soud smluvní pokutu jako nepřiměřeně vysokou, nejsou tím současně bez dalšího naplněny všechny předpoklady pro aplikaci ustanovení § 265 obch. zák., tedy pro závěr, že výkon práva na smluvní pokutu nepožívá právní ochrany, nýbrž jen pro postup podle § 301 obch. zák. V takovém případě soud nemá na výběr, která z uvedených ustanovení použije, neboť jejich vztah je konkurující právě pro odlišnost předpokladů, za nichž jsou tato ustanovení aplikovatelná.*“ K uvedenému mohu shrnout, že samotnou výši smluvní pokuty tedy nelze rozporovat s institutem poctivého obchodního styku, ale pouze moderovat soudem.

K zajímavému závěru dospěli soudy, když konstatovaly, že není proti zásadám poctivého obchodního styku, vymáhá-li smluvní pokutu strana, která sama porušila smluvní povinnost.⁷¹ Konkrétně k tomu rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 9. 2005, sp. zn. 5 Cmo 156/2005. V daném případě se žalobkyně a žalovaná uzavřely smlouvu o smlouvě budoucí a dohodly se, že do určité doby uzavřou kupní smlouvu. Neurčily přitom, která strana vyzve stranu druhou k uzavření smlouvy. Zároveň si sjednaly vysokou jednostrannou smluvní pokutu pro případ, že by žalobkyně (v roli kupující) nesplnila povinnost kupní smlouvu uzavřít. Když posléze ani jedna smluvní strana druhou nevyzvala k uzavření kupní smlouvy, započítala si žalovavá prostředky poskytnuté žalobkyní (záloha kupní ceny) oproti smluvní pokutě. Došlo tedy k uplatnění práva žalované na smluvní

⁷⁰ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

⁷¹ Tamtéž

pokutu. Asymetrie v daném případě (smluvní pokuta pouze na jedné straně, přitom povinnost porušily obě strany) podle názoru soudu nehraje roli. Pro svoje závěry má následující argumenty:

- i. smluvní pokuta byla v textu smlouvy jasně uvedena, toto ujednání nebylo v textu smlouvy nějak rafinovaně skryto a žalobce s ním musel být od počátku srozuměn;
- ii. žalobkyně měla možnost zajistit svou potřebu jinak, nebyla nucena akceptovat pro sebe nevýhodná ustanovení;
- iii. vyšší riziko z neuzavření budoucí kupní smlouvy bylo na straně žalované.

Tyto závěry převzal i rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2006, sp. zn. 32 Odo 1007/2006.

Uvedené lze shrnout: Použití smluvní pokuty nebrání, postihuje-li pouze jednu smluvní stranu, ačkoli stejná povinnost zavazuje obě strany. Skutečnost, že strana uplatňující smluvní pokutu sama porušila tuto povinnost, přitom nehraje roli. Tedy není v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku. Na uvedeném příkladu můžeme podle mého názoru zároveň pozorovat přísnější měřítko uplatnění institutu poctivého obchodního styku v oblasti obchodních vztahů, než k jakému by vedlo uplatněním dobrých mravů v občanskoprávním vztahu. Neboť z příkladu je jasně patrné, že soudy nahlížejí na obchodníky jako profesionály a tudíž na ně kladou vyšší požadavky.

Od případů, kdy k porušení povinnosti dojde oběma stranami, je nutné odlišit situaci, kdy porušení povinnosti jednou stranou je zapříčiněno jednáním druhé strany.⁷² K tomu se vyjadřuje např. rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 17. 8. 2004, sp. zn. 15 Co 162/2004. „*Jestliže dlužník porušil povinnost platit včas dohodnuté splátky úvěru jen proto, že mu věřitel znemožnil nakládat s peněžními prostředky uloženými na účtech, které pro dlužníka vedl, je vymáhání smluvní pokuty vzniklé porušením výše uvedené povinnosti dlužníka výkonem práva v rozporu s dobrými mravy.*“ Podle mého názoru tu soud nepřesně argumentuje dobrými mravy, když vzhledem k obchodnímu vztahu se zcela

⁷² LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

zřejmě jedná o rozpor s poctivým obchodním stykem. Oproti tomu se Nejvyšší soud vyjádřil, že není možné požadovat od jedné ze stran, aby se starala o záležitosti strany druhé. Stalo se tak v rozsudku ze dne 16. 2. 2005, sp. zn. 32 Odo 487/2004. V tomto případě prodávající započítala nárok na smluvní pokutu, který vznikl z prodlení za úhradu faktur na straně kupujícího, oproti prostředkům, které dříve kupující složila na účet prodávající bez bližší specifikace. Kupující v řízení před soudem namítala, že prodávající postupovala v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, když měla dostatečný obnos k úhradě faktur celou dobu k dispozici a úhrady z těchto prostředků nevyužila. Naopak počkala na situaci, kdy se kupující dostane do prodlení a poté z uvedených prostředků započítala až nárok na smluvní pokutu. Podle názoru Nejvyššího soudu *„žalovaná mohla provést sama jednostranný zápočet své pohledávky na vydání bezdůvodného obohacení proti pohledávce žalobkyně na zaplacení materiálových faktur, což neučinila. Za této situace a kdy ze spisu nevyplývá, že by jí v takovém postupu něco bránilo, mohla způsobit zánik pohledávky žalobkyně na zaplacení materiálových faktur a zabránit tak smluvní pokutě za prodlení s úhradou materiálových faktur.“* S uvedeným závěrem Nejvyššího soudu nemohu souhlasit, neboť užití zásady poctivého obchodního styku má zajisté zabránit (jak už jsem vysvětlil výše) mechanické aplikaci právních předpisů. V tomto případě podle mého názoru se právě Nejvyšší soud dopustil této mechanické aplikace, když poměřoval prostředky kupující na účtu prodávající z hlediska bezdůvodného obohacení. Dále pak teoreticky zkoumal, zda pohledávka z bezdůvodného obohacení byla již splatná či nikoli. Na druhou stranu nezahrnul v úvahu podle mého názoru „nepoctivé jednání“ prodávající. Přikláním se tedy ve svých názorech k předchozímu rozhodnutí odvolacího soudu, který považoval takové jednání za rozporné se zásadou poctivého obchodního styku.

Proti zásadám poctivého obchodního styku není ani situace, kdy smluvní pokutu vymáhá ten, kdo byl původně ručitelem dlužníka.⁷³ Takové situace mohou nastat splnutím pohledávky jejím postoupením. Původní ručitel dlužníka se tak stane jeho věřitelem. Vyslovený názor judikoval Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 9. 8. 2011, sp. zn. 32 Cdo 3616/2009. V tomto případě ručitelka uzavřela smlouvu o postoupení pohledávky s původním věřitelem. Tím její ručitelský

⁷³ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

závazek zanikl splnutím a ona sama se stala věřitelkou dlužníka. Poté sama požadovala zaplacení smluvní pokuty a úroků z prodlení. Odvolací soud spatřoval rozpor se zásadami poctivého obchodního styku v tom, že ručitelka sama přispěla nesplněním svého ručitelského závazku ke vzniku smluvní pokuty a úroků z prodlení. Podle názoru Nejvyššího soudu tyto důvody samy o sobě nestačí. Nejvyšší soud k tomu argumentuje následujícím: *„ručitelka se ve smlouvě o úvěru zavázala, že v případě neplnění povinností z této smlouvy žalovaným uhradí vzniklý dluh, nikoliv dlužníkovi, ale věřiteli, takže uzavřením smlouvy o postoupení pohledávky s předchozím věřitelem se žádné povinnosti ve vztahu k dlužníkovi nezbavila ani zbavit nemohla, protože takovou povinnost neměla. Především však povinnost splnit závazek ze smlouvy o úvěru, a tedy dostát zásadě, že smlouvy mají být plněny, má dlužník.“* Dalším důležitým argumentem Nejvyššího soudu je, že odvolací soud nezkoumal, zda ručitelce bylo oznámeno neplnění závazku dlužníkem a zda a kdy byla vyzvána k zaplacení dluhu. Domnívám se vzhledem ke komplikovanosti tohoto případu, že zaujmout k němu jasné stanovisko je velmi obtížné. Přesto bych v tomto konkrétním případě opět zaujal opačné stanovisko a ztotožnil bych se s názorem odvolacího soudu a jeho argumenty. Vede mě k tomu právě úvaha o jednání ručitelky. Aniž bych chtěl presumovat její „nepoctivé jednání“, vzhledem k okolnostem případu se mi jeví, že právě takto jednala, když také její vinou došlo k nárůstu výše smluvní pokuty a úroků z prodlení. Dle mého názoru nikdo nemůže těžit ze svého nepoctivého jednání. Proto bych v daném případě shledal rozpor se zásadami poctivého obchodního styku.

6.6 FINANČNÍ LEASING

Nejprve krátce k tomu, co to vůbec finanční leasing je. Finanční leasing lze vymezit jako závazkový vztah, jehož podstatou je závazek poskytovatele leasingu (pronajímatele) předat příjemci leasingu (nájemci) na určitou dobu do užívání věc či jinou majetkovou hodnotu, kterou pronajímatel obvykle za tím účelem pořídí do svého vlastnictví na základě poptávky a podle výběru nájemce, a závazek nájemce uhradit náklady spojené s pořízením leasingu prostřednictvím leasingových splátek. Nájemce má obvykle právo po splnění smluvních podmínek na převod předmětu leasingu do svého vlastnictví. Převod vlastnictví je u finančního leasingu většinou zajištěn opčním právem, tedy na základě výzvy

nájemce, anebo k němu může docházet automaticky. V této souvislosti se hovoří o pořizovací funkci finančního leasingu, která jej kvalitativně odlišuje od nájmu, u něhož je primární funkce uživatelská. Nájemce nese již od počátku leasingového vztahu rizika (nebezpečí škod) spojená s předmětem leasingu, jakož i náklady spojené s jeho užíváním (údržba, daně, pojištění).

Finanční leasing, který umožňuje dlužníkům na splátky pořídit v podstatě cokoli i přes svoji značnou popularitu nese vážná rizika. Leasingoví nájemníci, kteří byli nuceni hradit splátky leasingovému pronajímateli i v případě odcizení předmětu leasingu, jeho zničení, odebrání leasingovým pronajímatelem apod., rozporovali tuto praxi se zásadami poctivého obchodního styku. Judikatura v tomto ohledu byla nejednoznačná. Zprvu takové nároky leasingových pronajímatelů byly zamítány, s odkazem na zásady poctivého obchodního styku a nespravedlnost takových nároků.⁷⁴ Stalo se tak např. rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2000, sp. zn. 29 Cdo 1424/2000. Podle názoru Nejvyššího soudu nemá leasingový pronajímatel nárok na zaplacení zbylých leasingových splátek, jestliže leasingový nájemce odstoupil od smlouvy. *„Nájemci vznikl nárok na zaplacení jen těch leasingových splátek, které odpovídaly době trvání (existence) nájmu, tedy do odebrání předmětu nájmu (leasingu) resp. do dne odstoupení od nájemní (leasingové) smlouvy.“* Odstoupením od smlouvy se podle názoru Nejvyššího soudu nemohou stát splatnými i ty měsíční splátky, které dosud nedospěly, poněvadž nelze učinit splatnými ty splátky, které dosud nevznikly a dále tuto myšlenku rozvíjí: *„Splatným se může stát pouze takové právo, které vzniklo; jestliže právo na zaplacení splátky dosud nevzniklo, nelze takové právo učinit splatným (nejde ovšem o plnění ve splátkách ve smyslu § 565 obč. zák.).“* Tento postup potvrdil Nejvyšší soud ve svém dalším usnesení ze dne 15. 11. 2005, sp. zn. 32 Odo 1089/2004.

Postupem času však došlo ke změně a Nejvyšší soud začal nároky leasingových pronajímatelů na zaplacení veškerých leasingových splátek při zániku závazku uznávat. Přitom není významné, zda k zániku závazku došlo z důvodu odstoupením leasingového pronajímatele či dodatečnou nemožnost plnění. K této změně došlo na základě rozsudku velkého senátu občanskoprávního

⁷⁴ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, ze dne 13. 1. 2010, sp. zn. 31 Cdo 4356/2008. V tomto rozsudku se jednak vypořádal s předchozím nesprávným posouzením splatnosti splátek. *„Názor odvolacího soudu, že podle smluvního ujednání stran k okamžiku odstoupení leasingového pronajímatele od smlouvy se nemohly stát splatnými splátky s pozdější splatností, protože k tomuto okamžiku ještě právo na jejich zaplacení nevzniklo, je mylný v tom, že směřuje vznik práva na plnění ve splátkách a jejich splatnost (sjednanou dobu splnění splátek). Je-li právním důvodem pro plnění ve splátkách smlouva, vzniká věřiteli právo na plnění sjednaných splátek dnem vzniku (účinnosti) smlouvy, která toto právo na dílčí plnění zakládá (pokud jeho vznik neváže na další právní skutečnost - např. převzetí předmětu leasingu nájemcem), nikoli až dnem splatnosti jednotlivých splátek. Právo na plnění ve splátkách, včetně splátek splatných v době po odstoupení od smlouvy, tak vzniklo dříve, než došlo k odstoupení od smlouvy.“* Nejvyšší soud dále vyložil, že dohoda stran leasingové smlouvy, ve které se sjedná povinnost zaplatit všechny dlužné splátky pro případ předčasného ukončení smlouvy ze strany nájemce, není v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku. Tato povinnost není podle názoru Nejvyššího soudu nespravedlivá, neboť odráží charakter leasingu. Splátky leasingu zde de facto představují rozloženou kupní cenu předmětu (obsahující samozřejmě zisk leasingového pronajímatele). Nejvyšší soud také zdůraznil, že leasingoví pronajímatelé, ačkoli jsou vlastníky předmětu, nemají zájem na vrácení předmětu. Neboť leasingové společnosti pořizují předmět leasingu do svého vlastnictví nikoli pro účel vyvíjet podnikatelskou činnost jeho provozováním, ale pouze pro účely leasingové smlouvy. Tyto závěry posléze Nejvyšší soud potvrdil a doplnil ve svém stanovisku ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. Cpjn 204/2007. V tomto stanovisku specifikoval i další práva obou stran, když leasingový nájemce má právo na zaplacení (odpočet) výtěžku z prodeje vráceného předmětu leasingu, resp. na zaplacení (odpočet) obvyklé ceny této věci. Oproti tomu leasingový pronajímatel má rovněž právo na úhradu nákladů, jež mu vznikly v souvislosti s předčasným ukončením leasingové smlouvy, například nákladů na transport předmětu leasingu, jeho úschovu, zajištění a zpeněžení.

Danou problematikou se zabíral i Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 12. 8. 2010, sp. zn. II. ÚS 1081/10. Přičemž uvádí, že k uzavření leasingové

smlouvy dochází z podnětu nájemce, ten má svobodnou volbu se rozhodnout, zda na podmínky smlouvy přistoupí. Podle názoru ÚS ujednání v textu smlouvy, vyhotovená malým písmem automaticky neznamenají neplatnost smlouvy jenom proto, že je leasingová smlouva pro nájemce nevýhodná.⁷⁵

V judikatuře můžeme nalézt také situace, kdy dochází k ochraně leasingového nájemce uplatněním zásady poctivého obchodního styku. Takovým příkladem budiž rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2011, sp. zn. 23 Cdo 3486/2008. V tomto případě vyslovil Nejvyšší soud názor, že leasingový pronajímatel nemá právo na úhradu splátek za období, kdy leasingovému nájemci neumožnil užívání předmětu leasingu. Nejvyšší soud shledává výkon práva žalobkyně (leasingový pronajímatel) na zaplacení leasingových splátek do doby odebrání předmětu leasingu jako jednání v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku. Poněvadž právě žalobkyně zapříčinila svými bezprávnými výhrůzkami, že předmět leasingu nemohl být žalovanou (leasingový nájemce) užíván v souladu s účelem leasingové smlouvy. Dále tento závěr argumentuje i nerovným postavením obou stran: *„Při posouzení uplatněného nároku žalobkyně na prisouzení leasingových splátek bylo třeba přihlédnout k nerovnému postavení smluvních stran, kdy žalovaná, jako nepodnikatelka, fyzická osoba, byla ve smluvním vztahu ve slabším postavení oproti žalobkyni, jako podnikatelce zabývající se leasingovými vztahy profesionálně.“* Vzniká otázka, jak by soudy postupovaly v případě, kdyby se jednalo o spor mezi podnikateli. Domnívám se, že v tom případě by nedošlo k uplatnění korektivu poctivého obchodního styku, neboť se jedná o vztah profesionálů a proto se nemůže strana nechat „zastřít“ bezprávní výhrůzkou.

6.7 PODNIKATELSKÁ MORÁLKA

Judikatura se vymezila i ve vztahu k podnikatelské morálce. Na podnikatele jsou tak kladeny (kromě požadavků odbornosti) i jisté morální kvality hlavně s ohledem na vystupování a chování vůči jiným podnikatelům popřípadě zákazníkům. Ujistil-li věřitel dlužníka, že po zaplacení určité části dluhu zbytek pohledávky vymáhat nebude, ale posléze pohledávku převedl a nový věřitel se ji jal vymáhat, spatřuje takovou situaci Nejvyšší soud jako rozpornou se zásadami

⁷⁵ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

poctivého obchodního styku.⁷⁶ Stalo se tak rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 32 Cdo 617/2010. „*Jestliže - za těchto okolností - tento věřitel poté v rozporu se svým ujištěním pohledávku postoupil žalobkyni a ta ji vůči žalované uplatnila, jeví se tento postup žalobkyně a jejího právního předchůdce, byť z hlediska formálního je po právu, i z pohledu specifické etiky podnikatelského prostředí jako do té míry nekorektní a z hlediska zásad poctivého obchodního styku nepřijatelný, že si – z pohledu požadavku na prosazování principu ekvity v rozhodování soudů - poskytnutí soudní ochrany nezaslouží.*“ Nejvyšší soud v daném případě tedy chránil dobrou víru dlužníka a rozhodl podle mého názoru správně.

Dobrou vírou dlužníka argumentuje Nejvyšší soud i v dalším rozsudku ze dne 27. dubna 2011, sp. zn. 32 Cdo 4428/2009. Opět zde zdůrazňuje vysokou mírou profesionality věřitele (konkrétně se jednalo o banku). „*Nemůže obstat argument, že bylo věcí žalované jednat tak, aby její úkony směřující k zániku jejích závazků vedly k zamýšleným právním účinkům; naopak právě od právního předchůdce žalobkyně, od banky, lze vyžadovat vysokou míru profesionality při jejím postupu v právních vztazích. Nejvyššímu soudu se jeví jako krajně nespravedlivé, kdyby nepříznivé důsledky skutečnosti, že ČSOB, a. s., při zaujetí stanoviska k zamýšlené dohodě vycházela z nesprávného právního názoru, měla nést nikoliv tato banka (její právní nástupce), nýbrž žalovaná.*“ Dále se Nejvyšší soud vypořádal s otázkou postoupení pohledávky novému věřiteli a jeho vztahu k dlužníkovi. „*Argument žalobkyně, že vůči ní nelze uplatnit námitky založené na jednání její právní předchůdkyně, akceptovat nelze. Podle ustanovení § 529 odst. 1 obč. zák. totiž námitky proti pohledávce, které dlužník mohl uplatnit v době postoupení, zůstávají mu zachovány i po postoupení pohledávky. Dlužník má tedy vůči postupníkovi všechny námitky, které měl vůči postupiteli, a může proto vznášet i námitky týkající se uplatnění postoupené pohledávky, včetně námitky rozporu takového výkonu práva s pravidly poctivého obchodního styku, založené (zcela či zčásti) na důvodech pocházejících z původního právního vztahu. Jde o výraz zásady, vyplývající z ustanovení § 525 odst. 1 věty druhé obč. zák., že postoupení pohledávky nemůže vést ke zhoršení dlužníkova právního postavení.*“

⁷⁶ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

Velmi zajímavé je, že v opačném případě, kdy dlužník ujišťuje věřitele, že svoji pohledávku uhradí, takové ujištění právní relevanci nemá. Není tedy věřiteli poskytnuta ochrana. Ačkoli jde o občanskoprávní vztah, shodují se s názorem Lokajíčkovým, že závěry rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1839/2000, je možné uplatnit i v obchodních vztazích.⁷⁷ Nejvyšší soud zde vyslovil názor, že ačkoli dlužník ujišťoval o zaplacení a žádal o posečkání s vymáháním dluhu, není v rozporu s dobrými mravy, když dlužník posléze využil námitku promlčení. *„Žalobcům nic nebránilo uplatnit nároky u soudu a to, že spoléhali na sliby dlužníka, nelze ve vztahu ke vznesené námitce promlčení kvalifikovat jako výkon práva v rozporu s dobrými mravy.“* Podle názoru Nejvyššího soudu by odmítnutí námitky promlčení vedlo k prolomení principu právní jistoty. Odepření uplatnění námitky promlčení proto nelze odůvodňovat ani požadavkem souladu výkonu práv s dobrými mravy.

Ve vztahu k podnikatelské morálce bych zmínil ještě jeden kontroverzní příklad, kterým se zabýval ÚS ve svém usnesení ze dne 23. 2. 2012, sp. zn. II. ÚS 1351/11. V tomto případě se stěžovatelka domáhala proplacení faktury za provedení mezinárodní přepravy. Strany tohoto sporu si ujednaly, že stěžovatelka musí kromě provedení mezinárodní přepravy předložit i originální doklady přepravy, aby nastala splatnost pohledávky. K předání dokladů nedošlo (i když to stěžovatelka rozporovala). *„Ústavní soud považuje za vhodné připomenout, že úprava smluvních podmínek zakotvených v objednávce přepravy č. NOP1082182, zejména jejich kvalita a výhodnost pro smluvní strany, je vždy věcí konkrétních podnikatelských subjektů, jež jsou účastníky příslušného právního úkonu. Pokud tato ujednání neodporují kogentním ustanovením obchodního zákoníku, je nutné jejich znění respektovat, a to tím spíše, že strany si mohou své vzájemné vztahy upravit podle svých potřeb a specifických požadavků.“* Podle názoru ÚS tedy nenastala splatnost faktury, neboť nebyla splněna jedna z podmínek splatnosti faktury (dodání dokladů). ÚS argumentaci uzavírá konstatováním, že v uvedeném případě není na místě aplikace korektivu zásadami poctivého obchodního styku. Ačkoli po formální stránce nelze než souhlasit s postupem Ústavního soudu, domnívám se (po zvážení konkrétních okolností případu), že výsledek tohoto

⁷⁷ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

postupu je zjevně nespravedlivý. Proto bych na kauzu uplatnil zásadu poctivého obchodního styku. Vedou mě k tomu následující úvahy:

- i. z vylíčení skutkového stavu okresním a krajským soudem nelze zcela jistě přisvědčit, že k předání dokladů nedošlo, když stěžovatelka tvrdí opak a má na to svědky
- ii. hlavním účelem sjednané smlouvy bylo zcela evidentně vykonání mezinárodní přepravy, k čemuž nesporně došlo, a ne předložení originálních dokladů (které měly zajisté pouze osvědčit skutečnost, že k přepravě došlo)
- iii. kdybychom uplatnili na kauzu argument ad absurdum, došli bychom k nesmyslnému závěru v případě, že neexistují originální doklady (např. z důvodu jejich zničení či ztráty), neboť podle ujednání stran by v takovém případě nikdy nenastala splatnost pohledávky
- iv. vedlejší účastnice (pro niž byla provedena mezinárodní přeprava) postupovala v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, když odmítala zaplatit fakturu a čistě formalisticky trvala na předání dokladů, protože ke splnění povinnosti ze strany stěžovatelky došlo
- v. domnívám se, že stěžovatelce vzniklo přinejmenším právo na bezdůvodné obohacení, jelikož přeprava ze strany zákazníka vedlejší účastnici zaplacená byla

Abych celý případ shrnul, zastávám názor, že zde se jedná o typický příklad, na který měla být uplatněna zásada poctivého obchodního styku. Právě zásada poctivého obchodního styku, jako vyjádření ekvity a jako prostředek ultima ratio má zabránit důsledkům vedoucím při formální aplikaci práva ke zjevné nespravedlnosti. Formalistický přístupem soudů pak k této zjevné nespravedlnosti vedlo.

6.8 PLYNUTÍ ČASU

Plynutí času nepochybně hraje roli v právních vztazích a má vliv na práva jejich účastníků. Jistý časový odstup proto vzbuzuje určitou nejistotu a bývá

zdrojem případných sporů.⁷⁸ Nejvyšší soud v rozsudku ze dne 14. 9. 2010, sp. zn. 32 Cdo 3081/2009 vyslovil názor, že uplatňování práva s odstupem několika let (pokud nedošlo k prekluzi nebo promlčení) není v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku. „*Pouhá skutečnost, že věřitel své právo na plnění uplatňuje s odstupem několika let, nemůže být sama o sobě důvodem pro konstatování rozporu se zásadami poctivého obchodního styku, a tím i pro odepření právní ochrany výkonu tohoto práva.*“ Naopak jako rozpornou se zásadami poctivého obchodního styku shledal Nejvyšší soud situaci, kdy dovolatelka po 2 letech začala uplatňovat vady na díle, o kterých celou dobu věděla. Přičemž dovolatelka (jí pověřená osoba) převzala dílo bez výhrad. Kauzu řešil Nejvyšší soud ve svém usnesení ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 23 Cdo 505/2010. Nejvyšší soud zde vyslovil názor, že ačkoli od počátku bylo dílo zcela zřejmě vadné, bylo takto bez výhrad převzato a bez výhrad užíváno. Nejvyšší soud tedy shledává výkon práva, kterým dovolatelka uplatňuje nároky z vad na díle (konkrétně smluvní pokutu), za rozporný se zásadami poctivého obchodního styku, protože takový výkon práva vůči dlužníku je zneužívající (šikanózní). Abych více ozřejmil konotace kauzy, musím uvést, že se jednalo o rekonstrukci ubytovny. Spornou vadou přitom mělo být dodání jiných dveří na místo původně sjednaných (jelikož původně sjednané dveře nepasovaly). Šlo tedy o vadu zjevnou. V tomto případě je podle mého názoru naprosto evidentní, že soudy postupovaly správně, když výkon práva objednatelky díla shledaly rozporným se zásadami poctivého obchodního styku.

V rozporu se zásadami poctivého obchodního styku bylo také vymáhání vyšší částky DPH žalobcem, který namísto průběžného fakturování (které bylo smluvními stranami ujednáno), fakturoval až při ukončení smluvního vztahu. Přičemž mezitím došlo ke změně sazby DPH. Žalobce pak tuto zvýšenou sazbu fakturoval i na částky, kde by při průběžném fakturování došlo k uplatnění nižší sazby.⁷⁹ ÚS v tomto případě potvrdil ve svém usnesení ze dne 9. 8. 2006, sp. zn. II. ÚS 684/05, rozpornost výkonu práva se zásadami poctivého obchodního styku. „*Dobré mravy jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické*

⁷⁸ LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. Soudní rozhledy. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

⁷⁹ Tamtéž

společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a času, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu. Takovéto hodnocení přísluší výhradně obecným soudům, není ani v možnostech Ústavního soudu vnikat do oněch subtilních vztahů jednotlivců, pokud jejich jednání nesignalizuje porušení základních práv a svobod.“ I když se zde hovoří o dobrých mravech, citované platí i na zásady poctivého obchodního styku.

Velmi zajímavým se jeví být názor Nejvyššího soudu, podle kterého ve výjimečných případech je možné rozporovat námitku promlčení s dobrými mravy, potažmo s poctivým obchodním stykem. Tento názor vyslovil Nejvyšší soud ve svém rozsudku ze dne 29. 2. 2012, sp. zn. 23 Cdo 123/2011. Tyto okolnosti blíže specifikuje následujícím: *„Uplatnění námitky promlčení by se přičilo dobrým mravům jen v těch výjimečných případech, kdy by bylo výrazem zneužití tohoto práva na úkor účastníka, který marné uplynutí promlčecí doby nezavinil, a vůči němuž by za takové situace zánik nároku na plnění v důsledku uplynutí promlčecí doby byl nepřiměřeně tvrdým postihem ve srovnání s rozsahem a charakterem jím uplatňovaného práva a s důvody, pro které své právo včas neuplatnil. Tyto okolnosti by přitom musely být naplněny v natolik výjimečné intenzitě, aby byl odůvodněn tak významný zásah do principu právní jistoty, jakým je odepření práva uplatnit námitku promlčení.“* Navíc pro oblast obchodněprávních vztahů se podle názoru Nejvyššího soudu jedná ještě o výjimečnější případy možnosti uplatnění rozpornosti námitky promlčení se zásadami poctivého obchodního styku, protože *„účastníky tohoto závazkového vztahu jsou totiž obvykle podnikatelé, u nichž se předpokládá jistá profesionální zdatnost při ochraně svých práv“*.

Na judikaturu Nejvyššího soudu je nutné upozornit i ve vztahu k bezdůvodnému obohacení. V rozsudku ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. 23 Cdo 3603/2008 Nejvyšší soud judikoval, že výši bezdůvodného obohacení je nutné posuzovat s ohledem na dobu jeho vzniku. Předmětem sporu byla počítačová souprava, jejíž cena vlivem času klesala, neboť došlo k zastarání věci. Klíčovou rolí tedy hrálo, k jakému okamžiku bude bezdůvodné obohacení stanoveno. *„Odvolačí soud ale pominul, že výši bezdůvodného obohacení je nutno posuzovat*

s ohledem na dobu jeho vzniku (tj. dodání počítače a zaplacení kupní ceny). Zastarání počítače vlivem času a rozvojem technologií pro posouzení výše bezdůvodného obohacení je nerozhodné. Skutečnost, že v době rozhodnutí odvolacího soudu nebyla hodnota počítače ekonomicky ekvivalentní částce 68 087 Kč, nemůže jít k tíži žalobce, stejně tak délka soudního řízení, která byla příčinou opotřebení počítače v čase za situace, kdy žalobce chtěl počítač vrátit ještě v nezastaralém stavu, ale žalovaná odmítla mu poskytnout v tomto směru součinnost.“ V tomto případě podle názoru Nejvyššího soudu k porušení zásady poctivého obchodního styku nedošlo a já se s jeho názorem plně ztotožňuji.

ZÁVĚR

Ve své práci jsem se zabýval dvěma významnými instituty v českém soukromém právu. Dobrými mravy a poctivým obchodním stykem. Upozornil jsem na jejich historické kořeny, které nacházíme již v římském právu. Oba pojmy se objevují i v československém právu. Dobré mravy bychom našli v obecném zákoníku občanském a poctivý obchodní styk v zákoníku mezinárodního obchodu. Je možné v tomto ohledu vysledovat významnou kontinuitu se současnou právní úpravou.

Oba instituty jsou si obsahově velmi blízké, když oba představují naplnění ekvinní zásady v právu. Zatímco dobré mravy jsou korektivem občanského práva, poctivý obchodní styk představuje speciální korektiv pro obchodní právo. Oba instituty jsou vyjádřením právních zásad, které mají své nezpochybnitelné místo v právu. Jejich základ leží v mimoprávních pravidlech. Jde o prostředky, které při aplikaci práva dbají na souladnost tohoto práva s jeho hodnotovými základy.

Na vymezení vzájemného postavení obou institutů není v právní teorii jednoznačný pohled. Jejich obsah není naprosto shodný, není ani úplně rozdílný. Na příkladech z judikatury jsem prokázal, že poctivý obchodní styk není podmnožinou dobrých mravů. Nejasnosti při aplikaci obou institutů na oblast obchodněprávních vztahů způsobovala i neexistence ustanovení v obchodním zákoníku, které by se vztahovalo na platnost právních úkonů. Vznikl tak jakýsi Bermudský trojúhelník mezi zásadami poctivého obchodního styku, dobrými mravy a neplatností.

Cestou ven z Bermudského trojúhelníku je zajisté nová právní úprava. Nový občanský zákoník, jako hlavní zdroj soukromého práva upravuje nově i vztahy dříve upravené obchodním zákoníkem. Co se týče používání institutu dobrých mravů, je zde jasně patrná kontinuita s předchozím právním stavem upraveným v Dosavadním občanském zákoníku. Naopak institut poctivého obchodního styku je postaven na „vedlejší kolej“, když možnost jeho použití je nadále přípustná pouze v adhezních smlouvách mezi podnikateli. Dobré mravy se tak stávají univerzálním korektivem jak pro občanskoprávní vztahy, tak pro vztahy obchodněprávní. Zavádí se i nový pojem poctivost, který není vyjádřením zásady poctivého obchodního styku, neboť je pojmem obsahově širším.

Dobrymi mravy a poctivym obchodnim stykem se sve judikatuře zabývali Nejvyšší soud i Ústavní soud. Podle mého názoru se oba soudy dobře vypořádaly s aplikací těchto institutů v oblasti obchodněprávních vztahů. Zajímavé je zejména sledovat proměnu názoru Nejvyššího soudu na instrument finančního leasingu, kdy zprvu odmítal splatnost zbylých splátek při předčasném zániku smlouvy pro rozpor se zásadami poctivého obchodního styku, aby se posléze přiklonil na stranu leasingových pronajímatelů a právo na zaplacení zbylých splátek jim přiznal. Mohu zde tedy konstatovat, že i Nejvyšší soud prošel názorovým vývojem na meze uplatnění korektivu poctivého obchodního styku potažmo dobrých mravů.

Jsem přesvědčen, že přínos mé práce je ve vymezení obsahu institutu dobrých mravů a poctivého obchodního styku a jejich aplikovatelnosti v obchodních vztazích. Úlohu těchto institutů jsem demonstroval na příkladech z aplikační praxe. V historickém kontextu můžeme pozorovat jistou „neměnnost“ dobrých mravů a poctivého obchodního styku, když oba instituty jsou vyjádřením zásady ekvity v právu. Podle mého názoru proto nebylo na škodu, když jsem velkou část práce věnoval staré právní úpravě. Nová právní úprava vyjadřuje kontinuitu s dosavadní právní úpravou, i když zavádí univerzalitu korektivu dobrých mravů a korektiv poctivého obchodního styku ustupuje do pozadí. Kontinuitu vyjadřuje stejný obsah pojmu dobré mravy. Kdy dobré mravy v právu nadále slouží jako prostředek ultima ratio chránící před zjevnou nespravedlností.

RESUMÉ

The presented thesis deals with two significant institutes of private law, good manners and fair business transaction. It tries to approach the interrelation of both institutes and their applicability on the relationships of business law. Regarding to relatively short validity of the new legislation, primarily the thesis aims to define the institutes in the terms of stable jurisprudence, which will form the basis for the judicial practice even after the new legislation will have been applied.

The first chapter concentrates on the inclusion of both institutes into the legal system and their task from the legal principles point of view. The legal principles are described. In this chapter the importance of legal principles as value bearers of nonlegal systems is underlined. Further, law is compared with good manners and justice.

The second chapter is focused on good manners. It represents the historical roots of good manners. It explains the concept of good manners. It examines the content of this concept and its purpose in law. Next, the second chapter analyzes the good manners in the existing civil code. There is the analysis of individual provisions of the code and the evaluation of their mutual position.

The third chapter examines the institute of fair business transaction. It describes the formation of this concept in Czech law. It points out the peculiarities of this institute. It describes the differences of general morality and good manners in business contacts. Last but not least, the third chapter reports on the interpretation of the provisions of the business code.

The fourth chapter compares both institutes. It evaluates the single provisions of the existing civil code and of the business code, which refer to good manners and fair business transactions. It deals with the applicability of good manners in business contacts. It focuses on the question of the direct applicability of good manners on business contacts.

The fifth chapter describes the new legislation of the new civil code. It analyses the single provisions referring to good manners and fair business transactions.

The last sixth chapter concentrates on jurisprudence. With an emphasis on the institute of fair business transactions the individual cases of business contacts are described. Afterwards they are analysed in a critical way.

SEZNAM POUŽITÝCH PRAMENŮ

KNIŽNÍ LITERATURA

HART, H. *Pojem práva*. V čes. jaz. vyd. 1. Překlad Petr Fantys. Praha: Prostor, 2004, 312 s. Obzor, 51. sv. ISBN 80-726-0103-2.

HENDRYCH, Dušan. *Právní slovník*. 3., podstatně rozš. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009, xxii, 1459 s. Beckovy odborné slovníky. ISBN 978-80-7400-059-1, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

HOLLÄNDER, Pavel. *Filosofie práva*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2006, 303 s. ISBN 80-868-9896-2.

HURDÍK, Jan a LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 197 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 367. ISBN 978-802-1050-631.

HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 168 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 211. ISBN 80-210-2001-6.

JELLINEK, Georg. *Die socialethische Bedeutung von Recht, Unrecht und Strafe*. Wien: Alfred Hölder, 1878, iv, 131 s.

KINCL, Jaromír a Valentin URFUS. *Římské právo: [celostátní vysokoškolská učebnice pro studenty právnických fakult]*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990, 469 s. Učebnice. ISBN 80-703-8134-5.

KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 1995, xvi, 247 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 3406401775.

SALAČ, Jaroslav. *Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu: obsahové meze platnosti právních úkonů (smluv) z hlediska rozporu se zákonem, dobrými mravy a veřejným pořádkem*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2004, xix, 301 s. Beckova edice právní instituty. ISBN 8071799149.

TRYZNA, Jan. *Právní principy a právní argumentace: k vlivu právních principů na právní argumentaci při aplikaci práva*. Vyd. 1. Praha: Auditorium, 2010, 332 s. ISBN 9788087284018.

VEČEŘA, Miloš. *Spravedlnost v právu*. Vyd. 1. Brno: Masarykova univerzita, 1997, 182 s. Spisy Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, sv. 191. ISBN 8021016442.

ODBORNÉ ČLÁNKY

HAVEL, Bohumil. Dobré mravy a poctivý obchodní styk. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/68954/clanek/j_obchod2.html

HAVEL, Bohumil. K aplikovatelnosti DM v obchodním styku. [online]. [cit. 2014-03-03]. Dostupné z: http://obchodni.juristic.cz/84114/clanek/j_obchod2.html

LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku v aplikační praxi. *Soudní rozhledy*. 2013, č. 10, s. 342, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

LOKAJÍČEK, Jan. Zásady poctivého obchodního styku. *Právní rozhledy*. 2013, č. 1, s. 16, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

MATES, Jan a KOPECKÁ – MATESOVÁ, Šárka. Pár poznámek k úpravě institutu dobrých mravů v NOZ. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 2011, č. 7-8, s. 26, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

TÉGL, Petr. O dobrých mravech. *Bulletin advokacie*. 2011, roč. 2011, č. 7-8, s. 32, přístupný v internetové aplikaci <https://www.beck-online.cz>

PRÁVNÍ PŘEDPISY

Císařský patent č. 946/1811 Ř. z., obecný zákoník občanský

Zákon č. 1/1863 Ř. z., obecný zákoník obchodní

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 101/1963 Sb., zákon o právních vztazích v mezinárodním obchodním styku

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník

JUDIKATURA

ÚSTAVNÍ SOUD

Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. 8. 2006, sp. zn. II. ÚS 684/05

Nález Ústavního soudu ze dne 7. 5. 2009, sp. zn. I. ÚS 523/07

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. I. ÚS 728/10

Usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 8. 2010, sp. zn. II. ÚS 1081/10

Usnesení Ústavního soudu ze dne 23. 2. 2012, sp. zn. II. ÚS 1351/11

NEJVYŠŠÍ SOUD

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 6. 2000, sp. zn. 21 Cdo 1880/99

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2000, sp. zn. 29 Cdo 1424/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 11. 2000, sp. zn. 26 Cdo 2741/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 3. 2001, sp. zn. 25 Cdo 2895/99

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 22. 8. 2002, sp. zn. 25 Cdo 1839/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 13. 2. 2003, sp. zn. 32 Odo 400/2002

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 4. 2003, sp. zn. 5 Tdo 248/2003

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 11. 2003, sp. zn. 30 Cdo 664/2002

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 12. 2004, sp. zn. 21 Cdo 1484/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 12. 1. 2005, sp. zn. 5 Tdo 1284/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. 2. 2005, sp. zn. 32 Odo 731/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 2. 2005, sp. zn. 32 Odo 487/2004

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 11. 2005, sp. zn. 32 Odo 1089/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 8. 2006, sp. zn. 32 Odo 1007/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 6. 2008, sp. zn. 32 Cdo 3010/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 1. 7. 2008, sp. zn. 29 Odo 1027/2006

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 1. 2009, sp. zn. 29 Cdo 359/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. 4. 2009, sp. zn. 29 Cdo 4139/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. 5. 2009, sp. zn. 32 Cdo 1281/2008

Rozsudek velkého senátu občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu, ze dne 13. 1. 2010, sp. zn. 31 Cdo 4356/2008

Stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 8. 9. 2010, sp. zn. Cpjn 204/2007

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 11. 2010, sp. zn. 23 Cdo 3603/2008

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 23 Cdo 505/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2011, sp. zn. 23 Cdo 3486/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 32 Cdo 4428/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2011, sp. zn. 32 Cdo 617/2010

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1215/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2011, sp. zn. 32 Cdo 3616/2009

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 2. 2012, sp. zn. 23 Cdo 123/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 5. 2013, sp. zn. 32 Cdo 3802/2011

NEJVYŠŠÍ SPRÁVNÍ SOUD

Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 11. 4. 2006, sp. zn. 8 As 35/2005

ELEKTRONICKÉ PRAMENY

Důvodová zpráva k NOZ [online]. Ministerstvo spravedlnosti. 2012, 598 s. [cit. 10. 3. 2014]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/texty-zakonu/>

www.beck-online.cz

<http://nalis.usoud.cz>

www.nssoud.cz